

Hanna Hökkä, Riikka Lampinen & Rita Vähä

YLÄKOULUIKÄISTEN KIUSAAMISEN JA VÄKIVALLAN KOKEMUKSET

YLÄKOULUIKÄISTEN KIUSAAMISEN JA VÄKIVALLAN KOKEMUKSET

Hökkä Hanna
Lampinen Riikka
Vähä Rita
Opinnäytetyö
Syyslukukausi 2014
Hoitotyön koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Hoitotyön koulutusohjelma

Tekijät: Hanna Hökkä, Riikka Lampinen ja Rita Vähä
Opinnäytetyön nimi: Yläkouluikäisten kiusaamisen ja väkivallan kokemukset
Työn ohjaajat: Lehtori Juha Alakulppi, yliopettaja Hilikka Honkanen
Työn valmistumislukukausi ja – vuosi: Kevät 2014 Sivumäärä: 54+ 3

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata yläkouluikäisten nuorten kiusaamisen ja väkivallan kokemuksia sekä nuorten ajatuksia kiusaamisesta ja väkivallasta. Tavoitteena oli saada tietoa, kuinka suuri osa nuorista on kokenut kiusaamista tai väkivaltaa ja missä koettu väkivalta tai kiusaaminen on tapahtunut.

Keräsimme ensimmäisen tutkimusaineiston Sohvi-hankkeen toteuttamassa tapahtumassa toukokuussa 2013 kyselylomakkeilla ja lisäksi nuoret kirjoittivat ajatuksistaan post-it lapuille. Toisen aineiston keräsimme samoilta yläkoulun oppilailta tammikuussa 2014 kyselylomakkeella. Laadullinen aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä ja määrällinen aineisto analysoitiin tilastollisin menetelmin.

Tutkimustulokset osoittivat ison osan koululaisista kokeneen kiusaamista tai väkivaltaa. Eniten kiusaamista ja väkivaltaa koetaan koulussa ja suuri osa vastaajista oli kokenut kiusaamista tai väkivaltaa useita kertoja. Psykkistä kiusaamista tai väkivaltaa, kuten haukkumista, pilkkaamista ja nimittelyä koettiin enemmän kuin fyysistä tai sosiaalista kiusaamista. Fyysinen kiusaaminen tai väkivalta kuten potkiminen, lyöminen tai töniminen oli yleisempää poikien kuin tyttöjen keskuudessa. Tyttöjen parissa taas yleisempää oli sosiaalinen kiusaaminen tai väkivalta, kuten syrjiminen, ulkopuolelle jättäminen tai juoruileminen. Tutkimustuloksista nousee esiin ristiriita, koska suuri osa vastaajista on sitä mieltä, ettei kiusaaminen tai väkivalta ole hyväksyttävää ja samaan aikaan sitä kuitenkin koetaan paljon.

Tutkimustulosten mukaan kiusaaminen ja väkivalta vaikuttavat nuoriin monella eri tavalla. Se aiheuttaa masennusta, ongelmia koulunkäynnissä ja itsetuhoisuutta. Kiusaaminen ja väkivalta vaikuttavat myös sosiaalisiin suhteisiin ja itsetuntoon. Kiusaamisen ja väkivallan normaalistuminen on tavallista sitä jatkuvasti kokeneille nuorille.

Tuloksia voidaan hyödyntää tutkimuskunnan lasten ja nuorten ennaltaehkäiseviä palveluita kehitettäessä. Tuloksia voidaan hyödyntää myös laajemmin pohdittaessa kiusaamiseen ja väkivallan liittyviä asioita. Jatkossa olisi hyvä tutkia esimerkiksi sitä, miksi kiusaaminen ei ole vähentynyt useista tutkimuksista ja erilaisista toimintaohjelmista huolimatta.

Asiasanat: Kiusaaminen, väkivalta, nuorten kokemukset

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences

Degree Programme in Nursing and Health Care, Option of Nursing

Authors: Hanna Hökkä, Riikka Lampinen and Rita Vähä

Title of Thesis: Upper Comprehensive School Pupils' Experiences on Bullying and Violence

Supervisor: Lecturer Juha Alakulppi and Principal Lecturer Hilikka Honkanen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2014

Number of pages: 54 + 3 appendix pages

The objective of our thesis was to describe upper comprehensive school pupils' experiences and thoughts of bullying and violence and to find out what percentage of youth had experienced bullying and violence and where they had experienced it.

We collected our first material with a questionnaire in the event arranged by Sohvi Project in May 2013 and the youth also wrote their ideas on post-it notes. The rest of the material was gathered with a questionnaire in January 2014. The qualitative material was analyzed with the content analysis method and the quantitative material was analyzed using the statistical analysis method.

The results showed that a large percentage of school youth had experienced bullying or violence. Most of the bullying and violence was experienced at school, and a large percentage of the respondents had experienced bullying or violence many times. Psychological bullying or violence, such as berating, ridiculing and name-calling was experienced more than physical or social bullying. Physical bullying, such as kicking, hitting and pushing were more common among boys than girls. Social bullying or violence, such as discrimination, exclusion from a group friends and gossiping were more common among girls. A discrepancy was noticed in the study as the results showed that a large percentage of the respondents thought that bullying and violence should not be accepted, and at the same time, it showed that it is experienced a lot.

The research results showed that bullying and violence affect the youth in many different ways. It causes depression, troubles with schoolwork, and suicidal thoughts. Bullying and violence also affect social relationships and self-esteem and it can become normal for those youth who experience it a lot.

The results can be used in the municipality where the study was conducted to develop preventative services for youth. The results can also be used on a larger scale when considering issues related to bullying and violence. In the future, it would be beneficial to study why bullying has not decreased despite the many research projects and different action programs that have been implemented.

Key words: Bullying, violence, experiences of youth

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	VÄKIVALTA JA KIUSAAMINEN KOULULAISTEN KESKUUDESSA.....	9
2.1	Väkivallan ilmeneminen ja monet muodot	9
2.1.1	Fyysinen väkivalta.....	11
2.1.2	Psyykkinen väkivalta.....	12
2.1.3	Muut väkivallan muodot	12
2.2	Väkivaltainen nuori ja viha tunteena.....	15
2.3	Kiusaaminen ilmiönä	18
2.3.1	Kiusaamisen muodot	20
2.3.2	Kiusaamisen vaikutukset.....	22
2.3.3	Kiusaaminen koulussa.....	24
3	VÄKIVALLAN JA KIUSAAMISEN EHKÄISY	26
3.1	KiVa-koulu-hanke.....	26
3.2	Kansallinen toimintaohjelma – Älä lyö lasta!.....	27
3.2.1	Palvelujen kohdentaminen	28
4	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	30
5	TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	31
5.1	Tutkimusmetodologia	31
5.2	Aineiston keruu ja analyysi	32
6	TUTKIMUSTULOKSET	35
6.1	Kiusaaminen ja väkivalta koulussa	35
6.2	Kiusaaminen ja väkivalta harrastuksissa.....	36
6.3	Kiusaaminen ja väkivalta muualla kuin koulussa tai harrastuksissa.....	36
6.4	Eroavaisuudet vastaajaryhmien välillä.....	37
6.5	Kiusaaminen ja väkivalta nuoren kokemana.....	40
6.5.1	Fyysinen kiusaaminen ja väkivalta	40
6.5.2	Psyykkinen kiusaaminen ja väkivalta	40
6.5.3	Sosiaalinen kiusaaminen ja väkivalta.....	41
6.6	Kiusaamisen ja väkivallan muita vaikutuksia	41
6.7	Nuorten ajatuksia kiusaamisesta ilmiönä	44
7	POHDINTA	45

7.1 Tutkimustulosten tarkastelu	45
7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset.....	47
7.3 Opinnäytetyöprosessi	48
7.4 Ammatillinen kasvu	50
7.5 Jatkotutkimusaihe.....	51
7.6 Lopuksi.....	51

1 JOHDANTO

Koulukiusaamisesta on keskusteltu paljon parin vuosikymmenen ajan suomalaisessa yhteiskunnassa. Se on yleinen ongelma niin maailmalla kuin suomalaisissakin kouluissa. Kiusaamisesta on tehty paljon tutkimuksia ja kiusaamisen kitkemiseksi on yhteiskunnassamme ollut useita erilaisia hankkeita ja toimintamalleja. Näyttöä kiusaamisen väheneemisestä ei kuitenkaan ole saatu. Kouluilta puuttuvat tehokkaat, konkreettiset käytännön keinot puuttua kiusaamiseen ja ehkäistä sitä. On selvää, että pelkillä koulua koskevilla velvoitteilla ja lainsäädännöllisillä muutoksilla kiusaamista ei saada vähenemään. (Salmivalli 2010, 22–23.)

Salmivalli (2010, 25) korostaa kahta asiaa, jotka tekevät kiusatuksi joutumisesta erityisen traumaattisen. Ensinnäkin kiusaaminen on pysyvä tapahtuma, joka useilla kiusatuilla jatkuu kouluvuodesta toiseen. Toiseksi kiusaamiseen liittyy usein kokonaisvaltainen ihmisarvon menetys vertaisryhmässä, eikä esimerkiksi koulussa tapahtuva kiusaaminen ole muusta luokan sosiaalisesta elämästä irrallaan.

Pitkään jatkuva kiusatuksi joutuminen on aina uhka terveelle kehitykselle. Kiusatuksi joutumisen on tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä muun muassa yleiseen ahdistuneisuuteen, kielteiseen minäkuvaan ja huonoon itsetuntoon, yksinäisyyteen, masentuneisuuteen ja itsetuhoajatuksiin. Salmivalli muistuttaa, että ajan mittaan kiusatuista tulee yhä arempia, vetäytyvämpiä ja vähemmän aggressiivisia. Hän toteaa ajatuksen siitä, että ”kiusatuista tulee itsestään kiusaajia” olevan pelkkä myytti. (Salmivalli 2010, 26–27.)

Kiusaaminen on tragedia etenkin kiusaamisen uhrille. Kiusaamisella voi olla psyykkisiä ja fyysisiä seurauksia ja se voi aiheuttaa ongelmia kehittyvän nuoren identiteetille. Vakaviin väkivallantekoihin syyllistyneiden nuorten taustalla on lähes aina pitkään jatkunut kiusatuksi joutuminen, minkä Salmivallikin (2010, 27) on todennut. Vaikka kiusaamista on tutkittu paljon, halusimme kuitenkin tarttua aiheeseen ja tuoda esiin kokemuksellisuutta ja erityisesti nuorten omia ajatuksia kiusaamisesta ja väkivallasta. Aihe kiinnosti meitä, koska kohtaamme nuoria työssämme ja arjessamme. Nuorten hyvinvointi ja jakaminen on tärkeää, koska nuorissa on tulevaisuus. Nuorten kannalta on erityisen tärkeää,

että heidän kohtaamansa aikuiset ymmärtävät kiusaamien ja väkivallan ilmiöitä ja osaavat ottaa asian puheeksi. Lisäksi aikuisilla pitää olla keinoja puuttua kiusaamiseen ja väkivaltaan. Opinnäytetyöllä voidaan herätellä nuorten kanssa tekemisissä olevia aikuisia ja myös nuorta itseään ajattelemaan, kuinka yleistä kiusaaminen on ja millaisia seurauksia kiusaamisella ja väkivallalla voi olla nuoren elämässä.

Tutkimuksen taustana on osallistuminen Sohvi-hankkeeseen liittyvään nuorisofoorumiin eräässä Pohjois-Suomen yläkoulussa toukokuussa 2013. Sohvi-hankkeen (THL, 14.10.2013) päätavoitteena on kokemustiedon tuottaminen hyvinvointia edistävien palvelukokonaisuuksien ja työntekijöiden osaamisen kehittämiseksi. Nuorisofoorumi mahdollisti tutkimusaineistomme keräämisen. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla yläkouluikäisten nuorten kiusaamisen ja väkivallan kokemuksia ja ajatuksia koulussa ja vapaa-ajalla. Tutkimuksen tavoitteena on myös saada vastauksia siihen, kuinka suuri osa nuorista on kokenut kiusaamista ja väkivaltaa, missä sitä on tapahtunut ja millaista se on ollut.

2 VÄKIVALTA JA KIUSAAMINEN KOULULAISTEN KESKUUDESSA

2.1 Väkivallan ilmeneminen ja monet muodot

Väkivalta käsitteenä on hankala määritellä yksiselitteisesti. Maailman terveysjärjestön WHO:n määritelmän mukaan väkivalta on fyysisen voiman tai vallan tahallista käyttöä tai sillä uhkaamista. Väkivalta kohdistuu ihmiseen itseensä, toiseen ihmiseen, ihmisryhmään tai yhteisöön. Väkivalta johtaa tai voi johtaa fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriintymiseen, perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseen tai jopa kuolemaan. WHO:n määritelmässä väkivalta yhdistetään itse tekoon, eikä sen lopputulokseen. (Krug ym. 2005, 21.)

Paavilainen ja Pösö (2003, 13) tyypittää väkivallan erilaisiksi rikoslajeiksi kuten pahoinpitely, tappo, murha ja raiskaus. Kun väkivallasta puhutaan rikosoikeusjärjestelmän käsitteenä, otetaan huomioon sen laatu, tahallisuus ja seuraukset. Väkiäsiteen pohjalla on lainasäädäntö ja sen tulkintaan vakiintuneet käytännöt.

Väkivallasta saatetaan puhua myös tekemisenä, jolloin keskeistä on se, että joku tai jotkut käyttäytyvät väkivaltaisesti joitakin muita tai itseään kohtaan. Väkivalta on myös kohteena olemista. Silloin korostuu kohteeksi joutuminen ja siitä aiheutuvat kokemukset ja tunteet. Väkivalta voi olla myös epäsuoraa esim. jos lapsi joutuu välillisesti kokemaan väkivaltaa. (Paavilainen & Pösö 2003, 14.)

Väkivallan muodot voidaan jakaa monella eri tavalla. Paavilainen & Pösö (2003, 16) jakavat väkivallan seuraaviin muotoihin: fyysinen, psyykkinen, seksuaalinen, kemiallinen, sosioekonominen ja rakenteellinen väkivalta. Nurmen (2013, 73) toimittamassa teoksessa Riittakerttu Kaltiala-Heino jakaa väkivallan reaktiiviseen ja proaktiiviseen väkivaltaan.

Ympäristö ja paikka ovat väkivallan kannalta keskeisessä osassa, joten ne näkyvät myös väkivallan käsitteistä puhuttaessa. Lasten kokema väkivalta on mahdollista jäsentää sen ympäristön pohjalta, jossa sitä tapahtuu tai jossa sitä kohdataan. Paavilainen & Pösö

(2003, 17–18) kirjoittavat väkivallasta puhuttavan esimerkiksi kotiväkivaltana, kouluväkivaltana, katuväkivaltana, mediaväkivaltana ja laitosväkivaltana.

Koti on lapsen tärkein kasvuympäristö, siksi se on myös väkivallan ympäristönä lapselle tärkein. Kotiväkivaltaan liittyy kaksi oleellista piirrettä. Kotiin sijoittuvia ihmissuhteita pidetään turvan, kiintymyksen sekä ehdottoman ja pitkäkestoisen rakkauden paikkana. Lisäksi koti ja sinne liittyvät ihmissuhteet ovat vahvasti yksityisaluetta. Näiden asioiden vuoksi kotona tapahtuva väkivalta murtaa kodin ihmissuhteita ja kotiin liittyvää turvallisuuden kokemusta. Yksityisyyden vuoksi perheen ongelmien esiintuominen ulkopuoliselle on vaikeaa kuten myös perheväkivallan tunnistaminen ja avun tarjoaminen on vaikeaa. Kotiväkivalta voidaan jakaa myös käsitteisiin läheissuhde- ja perheväkivalta, joilla korostetaan väkivallan liittymistä läheis- ja perhesuhteisiin sekä niiden toimintaan. (Paavilainen & Pösö 2003, 17–18.)

Lapsiin kohdistuva väkivalta on yleinen ilmiö Suomessa kuten Ellonen ym. (2008, 32–33) ovat todenneet vuonna 2007 tehdyssä lapsiuhritutkimuksessa, joka tuotti perustietoa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Tutkimuskysely lähetettiin n. 20 000 12–15-vuotiaalle Manner-Suomen nuorelle. Vastauksia saatiin n. 13 000. Tämän tutkimuksen tuloksia verrattiin Heikki Sariolan vuonna 1988 tehdyn tutkimuksen tuloksiin.

Ellosen (2008, 149–152) tutkimuksen lähtökohtana oli kuvata suomalaisiin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa mahdollisimman laajasti, koska monet lapsiin kohdistuvat väkivallan muodot ovat olleet kokonaan tutkimatta. Lapset kokevat väkivaltaa huomattavasti useammin kuin aikuiset. Tutkimuksen perushavaintona oli, että lapset kohtaavat väkivaltaa kaikissa arkipäivän ympäristöissä; kotona, koulussa ja vapaa-ajalla. Tutkimuksessa tuli esille, että monet lapset näkevät väkivaltaa kodeissaan. Väkivaltaa kotonaan näkevät lapset joutuvat myös kokemaan väkivaltaa itse. Suurin osa kodeissa koetusta väkivallasta on henkistä eli haukkumista, loukkaamista ja uhkailua. Tutkimuksessa kaksi kolmesta vastaajasta on kohdannut fyysistä tai henkistä väkivaltaa. Noin neljännes vastaajista ilmoittaa joutuneensa pahoinpitelyn tai sen yrityksen kohteeksi. Lapsiin kohdistuva vammoja tuottava fyysinen väkivalta on harvinaista, tutkimuksessa todetaankin että kohtaavat henkistä väkivaltaa yleisimmin.

Ellosen (2008, 150) tutkimuksessa tarkasteltiin kuudes ja yhdeksäsluokkalaisten väkivaltakokemuksia. Tutkimuksessa tuli ilmi että kuudesluokkalaiset kokevat vähemmän väkivaltaa kuin yhdeksäsluokkalaiset, joskaan erot eivät ole kovinkaan suuria. Pojat kokevat tyttöjä enemmän väkivaltaa kodin ulkopuolella. Usein poikien kokema väkivalta on ikätoverien välillä tapahtuvaa väkivaltaa. Tytöt puolestaan kokevat väkivaltaa kotona poikia enemmän. Tytöt myös ilmoittivat nähneensä perheenjäseniin kohdistuvaa väkivaltaa poikia enemmän.

Yhteiskuntatieteiden tohtori ja lastensuojelun tutkija Johanna Hurtig (2013, 59–63) on tutkinut lapsiin uskonnollisissa yhteisöissä kohdistuvaa väkivaltaa ja erityisesti lapsiin kohdistunutta seksuaalista väkivaltaa. Taivaan taimet -tutkimuksensa Hurtig suoritti vuosina 2009–2012. Hurtig oli kiinnostunut uskonnollisen yhteisöllisyyden, lapsuuden ja väkivallan välisistä yhteyksistä sekä vanhoillislestadiolaisuuden rakenteellisista ja sosiaalisista erityispiirteistä.

Hurtigin (2013,127) tekemä kartoitus ja tutkimus tuottivat tietoa 156 seksuaalisen väkivallan tekijästä. Muun väkivallan tekijöitä tutkimuksessa oli alle 20. Erilaiset väkivallan muodot limittyvät toisiinsa useissa tapauksissa. Hurtig toteaa tutkimuksessaan, että suurin osa lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista tapahtuu kotona lapsen läheisyydessä toisin kuin media uutisointi antaa ymmärtää, että lapsiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta on nettipornon ja namusetien aikaansaamaa. Hurtig viittaa Laitisen todenneen saman asian tutkimuksessaan ”Häväistyt ruumiit, rikotut mielet” vuonna 2004.

2.1.1 Fyysinen väkivalta

Fyysinen väkivalta on toimintaa, joka aiheuttaa tilapäistä tai pysyvää toiminnan vaikeutta tai kipua. Vammojen tuottamisen lisäksi fyysinen väkivalta voi saada aikaan myös muita vaikutuksia, kuten väkivaltaisen käyttäytymismallin siirtymisen lapselle ja pelon, vihan ja epäluottamuksen juurtumisen osaksi lapsen itsetuntoa. Se pitää sisällään kaikki ruumiillista koskemattomuutta loukkaavat teot esimerkiksi läpsimisen, tönimisen, potkimisen, lyömisen, kuristamisen, uhrin riepottelun, ruumiinjäsenten vääntelyn, esineillä lyömisen ja heittelemisen. Usein fyysiseen väkivaltaan liittyy myös erilaisten aseiden käyttö, kuten puukon, vyön tai käsiaseen käyttäminen. (Paavilainen & Pösö 2003, 14; Huhtala, Kuhanen & Pyykkö 2003, 10–11).

Kemiallinen väkivalta on yksi fyysisen väkivallan muoto. Se voi olla esimerkiksi myrkyttämistä, jonka tavoitteena on lapsen rauhoittaminen, tahallinen vahingoittaminen, hoitoa vaativien oireiden tuottaminen tai jopa lapsen tappaminen. (Huhtala, Kuhanen & Pyykkö 2003, 10–11.)

2.1.2 Psyykinen väkivalta

Psyykkisen väkivallan käsite on hyvin monimuotoinen. Siihen kuuluu uhkailua, halventamista, naurunalaiseksi tekemistä, nöyryyttämistä, reagoimattomuutta. Sitä ovat myös nimittelyt, syyttelyt, pelottelut ja tappouhkaukset, jotka voivat kohdistua itseen, uhriin, lapsiin, sukulaisiin tai lemmikkieläimiin. Psyykinen väkivalta voi tapahtua sanoin, teoin, ilmein tai elein ja se uhkaa lapsen henkistä hyvinvointia ja kehitystä. Psyykinen väkivalta kohdistuu uhrin minäkuvaan ja itsetuntoon ja vahingoittaa sitä (Oranen 2001, 26; Paavilainen & Pösö 2003, 14).

Hurtigin (2013, 150–151) tekemässä tutkimuksessa henkinen väkivalta näyttäytyy seksuaaliseen tai fyysiseen väkivaltaan yhdistyvänä uhkailuna ja vaientamisena. Henkisen väkivallan uhri kohtaa toistuvasti tilanteita, joissa häntä väheksytään, poissuljetaan tai ohitetaan. Uhria ei kuulla tai noteerata, hänen toiveitaan ei huomioida ja hänellä ei ole samanlaisia oikeuksia kuin muilla. Henkistä väkivaltaa on vaikeampaa tehdä ulkopuolisille näkyväksi. Usein asian esille ottaminen entisestään vaikeuttaa uhrin asemaa.

2.1.3 Muut väkivallan muodot

Muita väkivallan muotoja ovat esimerkiksi sosiaalinen, hengellinen, seksuaalinen, taloudellinen ja rakenteellinen väkivalta. Hurtig (2013, 137–138) kirjoittaa, että **rakenteellinen väkivalta** on elämää muovaavien normien, käytäntöjen ja olosuhteiden tuottamaa mahdollisuuksien rajautumista ja oikeuksien kaventumista. Hurtigin tekemän tutkimuksen (2013) aineistoa yhdisti uskoon kiinnittyvä rakenteellinen tekijä, kasvaminen suurperheessä, jossa lapsi ei saa tarpeeksi vastinetta sille, kuka on, millainen on ja miksi ja kenelle on tärkeä.

Hurtigin (2013, 152–154) mukaan **hengellinen väkivalta** on ollut Suomessa vaiettu ja tunnistamaton asia. Se on kuitenkin noussut viime aikoina yhteiskunnalliseen keskusteluun. Hengellisessä väkivallassa on kyse siitä, että uskonnollisten yhteisöjen jäsenten ajatteluun ja toimintaan pyritään vaikuttamaan uskonnollisilla tulkinnoilla ja ihmisten asemilla. Usein kokemus väkivallasta syntyy siitä, että ihmisellä ei ole mahdollisuutta esittää omia näkemyksiään tai niiden esiintuonti pahentaa tilannetta. Asetelma on näin ollen epätasainen, kun toisen osapuolen katsotaan edustavan totuutta (Jumalan tahtoa) ja toinen on harhautunut siitä. Hengellisessä vallankäytössä käytetään erilaisia vaikuttamisen tapoja. Se voi olla keskustelua, jossa pyritään vaikuttamaan toisen ajatuksiin. Pahimmillaan se voi olla toisen kokemusten ohittamista syylistämällä, uhkaamalla, nöyryyttämällä, sosiaalisella eristämällä tai hyljeksinnällä. Hengellisen väkivallan tapahtuma voi olla yksittäinen ja hetkellinen, mutta sen seuraukset ovat usein pitkäaikaisia ja moniulotteisia. Kuten muukin väkivalta, myös hengellinen väkivalta vaikuttaa ihmiseen sisäisesti ja ulkoisesti. Jatkuva ihmisen arviointi kapeuttaa ajattelua ja tuottaa puheisiin ja toimintaan varomista.

Hurtig (2013, 165–167) on tutkinut lapsen seksuaalista pahoinpitelyä tutkimuksessaan Taivaan taimet. Tutkimuksessa tulee ilmi, että **seksuaalinen väkivalta** on harvoin väkivaltaista niin, että siihen liittyisi pakottamista, väkisin paikoillaan pitämistä tai fyysisen kivun tuottamista. Seksuaalisessa väkivallassa pakottaminen on usein henkistä eli painostusta, vetoamista, uhkailua ja hämmentämistä. Lapsen seksuaalinen väkivalta nojaa lapsen aikuista kohtaan tuntemaan luottamukseen. Lapsi ehkä tiedostaa, että aikuinen toimii väärin, mutta lapsen mahdollisuudet ottaa asia puheeksi ovat heikot. Lapsen kohdistuva seksuaalinen väkivalta on monella tapaa erityinen väkivallan muoto. Seksuaalisesti viritynyt kosketus muuttaa lapsen kokemusta omasta kehosta ja läheisyydestä sekä hänen suhdettaan itseen ja muihin.

Kuritusväkivalta on toimintaa, jolla aikuinen pyrkii aiheuttamaan lapselle kipua ja epä-mukavaa oloa fyysistä ylivoimaa käyttäen. Läpsiminen, läimäytykset, töniminen, repiminen, luunapin antaminen, tukistukset, piiskaaminen ja vastaavat väkivaltaiset teot ovat tyypillisiä kuritusväkivallan muotoja. Myös lapsen retuuttamista ja muuta kipua aiheuttavaa kovakouraista käsittelyä pidetään kuritusväkivaltana ja sen tarkoituksena on lapsen rankaiseminen tai hänen käyttäytymisensä säätely. Kuritusväkivallalla tarkoitetaan siis

sitä vakivaltaista toimintaa, jota on aiemmin historiassa pidetty hyväksyttävänä. Suomessa kuritusväkivalta on kielletty laissa vuonna 1984. (Älä lyö lasta 2010, 18.)

Kuritusväkivallalla on todettu olevan vakavia kielteisiä vaikutuksia lapsen käyttäytymisen, kehitykseen ja hyvinvointiin. Kuritusväkivallan on todettu lisäävän riskiä, että lapsi alkaa käyttäytyä aggressiivisesti ja epäsosiaalisesti. Kuritusväkivalta voi lisätä lapsen psyykkisten ongelmien riskiä ja se voi johtaa lapsen heikkoon itseluottamukseen ja itsearvostukseen. Se voi myös vaurioittaa lapsen käsitystä oikeasta ja väärästä. (Älä lyö lasta 2010, 38.)

Vuonna 2009 Yhdysvalloissa julkaistun tutkimuksen mukaan kuritusväkivalta vaikuttaa kielteisesti lapsen kognitiiviseen kehitykseen. Lapsen kuritusväkivallasta sisäistämä malli saattaa seurata lasta nuoruuteen ja aikuisuuteen asti. Lapsen kohdistunut kuritusväkivalta vaikuttaa lapsen psyykkiseen terveyteen aiheuttaen aikuisena masennusta ja ahdistusta. On myös olemassa päihdeongelmien ja rikollisen käyttäytymisen riski. (Älä lyö lasta 2010, 38.)

Nurmi (2013, 73–75) jakaa väkivallan reaktiiviseen ja proaktiiviseen väkivaltaan. **Reaktiivinen väkivalta** on reaktiota todellista uhkaa tai virheellisesti uhkaavaksi koettua tilannetta kohtaan. Nuori saattaa reagoida uhkaan suhteettoman voimakkaasti. Uhkaksi koettu asia voi olla jotain pahaa ja loukkaavaa tai jotain ahdistavaksi koettua. Reaktiivinen väkivallanteko on itsessään päämäärä ja se tapahtuu sietämättömän tunnetilan purkamiseksi. Nuoret, jotka reagoivat reaktiivisesti, ovat usein kasvaneet tiukan kurin alaisina ja joutuneet itse kaltoin kohdelluiksi. Heillä ei ole sosiaalisia taitoja ja itsehillintää ratkaista haastavia tilanteita muulla tavoin kuin väkivaltaa käyttämällä.

Reaktiivista väkivaltaa käyttävällä lapsella tai nuorella on usein mielenterveyden häiriöitä ja pitkäaikaisia kehityksellisiä vaikeuksia. Reaktiivisella tavalla väkivaltaisesti käyttäytyvän lapsen tai nuoren sosiaalisten tilanteiden hahmottaminen, vuorovaikutustaidot, läheisyyden tai etäisyyden säätelyn kyky, tunnesäätely ja impulssikontrolli ovat ikätasoista heikommat. Heidän itsetuntonsa on huono, koska he ovat kokeneet paljon turhautumista ja pettymyksiä sosiaalisissa tilanteissa. (Nurmi 2013, 75.)

Proaktiivinen väkivalta on välineellistä väkivaltaa. Sitä käytetään esimerkiksi aseman saavuttamiseksi tai seksin tai rahan hankkimiseksi. Väkivallanteko on harkittu ja siihen

ei välttämättä liity voimakasta tunnetilaa. Nuoret, jotka käyttävät proaktiivista väkivaltaa, ovat kasvaneet aggressiivisten ja epäsosiaalisten roolimallien vaikutuspiirissä. He omaavat ajattelumallin, että väkivalta on hyväksyttävää ja keino saavuttaa päämääriä, mutta usein he ajattelevat, että muilla ei ole vastaavia oikeuksia. Proaktiivista väkivaltaa käyttävä ei menetä kontrolliaan, vaan päinvastoin hänellä on itsehillintää suunnitella ja toteuttaa väkivaltainen teko. Sosiaalisia taitoja proaktiivista väkivaltaa käyttävällä on, mutta niitä käytetään usein negatiivisten päämäärien saavuttamiseksi. (Nurmi 2013, 74–75.)

2.2 Väkivaltainen nuori ja viha tunteena

Purjon (2008, 126–128) toimittamassa teoksessa Väki­valtaisesta nuoruudesta vastuulliseen aikuisuuteen lastenpsykiatrian erikoislääkäri Jari Sinkkonen kirjoittaa nuoren aggressiivisuudesta ja väkivaltaisuudesta. Kirjoituksessaan Sinkkonen tarkoittaa aggressiivisuudella vihamielistä tunnetta ja väkivallalla vihamielistä tekoa, jonka tavoitteena on vahingoittaa toista. Sinkkonen toteaa aggressiivisuuden kuuluvan normaaliin kehitykseen ja suuttumisenkin on toisinaan tervettä ja inhimillistä. Väki­valta ei taas Sinkkosen mukaan edistä myönteisiä pyrkimyksiä. Toisen ihmisen lyöminen kertoo enemmänkin muiden vuorovaikutuskeinojen vähäisyydestä. Rauhallisetkin lapset ja nuoret voivat saada raivokohtauksia uhma- ja murrosiässä. Näihin kehitysvaiheisiin kuuluva aggressio palvelee tervettä kehitystä, eikä tunteiden ilmaisua pitäisi liiaksi tukahduttaa. Hyvässä tapauksessa lapsi kokee vanhempiensa kestävän häntä myös vihaisena tai silloin, kun hän on menettänyt tunteiden hallinnan. Pääasia on lapsen kokemus siitä, ettei häntä hylätä tai hakata sen vuoksi, että hän toisinaan raivostuu.

Menestyksenkäs väkivallan vastustamistyö edellyttää ymmärrystä sille, että väkivaltaisuuden taustalla voi olla moninaisia syytekijöitä. Väki­valtaisilla nuorilla voi olla rankkoja kokemuksia omassa taustassaan. Raivonpurkaukset näillä väki­valtaisilla nuorilla on seurausta keskushermoston kehityshäiriöstä ja vaikeuksista tunteiden hallinnassa. Narsistinen persoonallisuushäiriö voi olla yhteydessä väkivallan vaikeimmin ymmärrettäviin ja hoidettaviin muotoihin, kirjoittaa Sinkkonen. Nuoren väki­valtainen käytöshäiriön synnyssä on mukana useita tekijöitä. Siihen liittyy geneettisiä, biologisia ja psykologisia tekijöitä. Oppimisvaikeudet, kielenkehityksen ongelmat ja ADHD eli tarkkaavuus- ja ylivilkkaushäiriö ovat usein yhteydessä käytösongelmiin. Kielteiset kokemukset koulun-

käynnissä nakertavat itsetuntoa ja nuori saattaa liittoutua toisten samassa tilanteessa olevien nuorten kanssa ja asettua oppositioon suhteessa aikuisiin ja muihin oppilastovereihin. (Purjo 2008, 126–127.)

Pojat ja miehet turvautuvat kaikissa kulttuureissa fyysiseen väkivaltaan tyttöjä ja naisia useammin. Miessukupuoli on siis selkeä riskitekijä väkivaltaisuukselle. Osittain tämä selittyy biologisilla tekijöillä, mutta yleisesti pojat ovat myös tyttöjä kilpailuhenkisiä ja vähemmän verbaalisia, jonka vuoksi tunteistaan ja tarpeistaan puhumisen sijaan he turvautuvat enemmän toimintaan. Pojat myös kärsivät tyttöjä enemmän perheongelmista, vanhempien erosta ja isän puuttumisesta ja Sinkkosen mukaan pojat ovatkin psyykkisesti tyttöjä heikompia. (Purjo 2008, 127.)

Nuoret ja aikuiset, jotka ovat vaikeasti ja impulsiivisesti väkivaltaisia, ovat usein itse kokeneet lapsuudessaan kaltoinkohtelua, hoidon laiminlyöntejä ja pahoinpitelyä. Vaikeimpien väkivaltaongelmien juuret ovatkin usein varhaisissa lapsuudenkokemuksissa ja vuorovaikutuksen ongelmissa. Varhainen traumatisoituminen voi haitata vauvan keskushermoston kehittymistä ja tämä voi myöhemmin vaikeuttaa tunteiden hallintaa. Sinkkosen mukaan parasta väkivallan ennaltaehkäisyä onkin runsaasti rakkautta sekä selkeitä ja ennakoitavia rajoja sisältävä kasvuympäristö. Keskushermoston häiriöttömälle kehitykselle ja tunteiden hallinnalle välttämättömiä ovat varhaiset myönteiset tunnekokemukset. (Purjo 2008, 127–129.)

Normaalisti kehittyvä lapsi oppii kielletyn ja sallitun toiminnan rajat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Kun lapsen käyttäytymisen kontrolli kehittyy, voi vanhempien kontrolli hiljalleen väistyä. Vastuu siirtyy ensisijaisesti nuorelle, kun hän on sisäistänyt oikean ja väärän sekä oppinut hallitsemaan käyttäytymistään. Erilaiset kehitykselliset häiriöt tai mielenterveysongelmat voivat johtaa siihen, ettei nuoren itsekontrolli kehitykään normaalisti. Silloin nuoren käyttäytymisen kontrolli saattaa pettää johtaen väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Vanhempien vaikeuksista, kuten mielenterveys- ja päihdehäiriöstä johtuen, nuoren valvonta ja ohjaus voi olla puutteellista, mikä voi johtaa herkästi käyttäytymisongelmiin. (Nurmi 2008, 102–103.)

Nurmen (2013, 22–23) mukaan ihminen voi reagoida vihastuen, jopa väkivaltaisesti, kun jokin uhkaa häntä itseään tai jotain hänelle tärkeää. Tämän vihastumisen tai väkivallan

taustalla voi olla pelko ja sen kautta pyrkimys suojata itseään. Viha ilmentää ihmisen sisällä olevia syitä ja niiden taustalla olevia tunteita ilmein, äänin ja toimintana. Lasten ja nuorten tunnetaitoihin, kuten vihan tunnesäätelyyn panostaminen on tärkeää. Varhaislapsuuteen kuuluu vihan purkaukset ja aggressiivinen käyttäytyminen.

Viha puolustaa ihmisen henkistä ja fyysistä koskemattomuutta. Viha on välttämätön, terveellinen ja suojaava tunne, joka pursuaa energiaa. Ilman vihaa ihminen on altis muiden ihmisten hyväksikäytölle ja vääryyksille. Vihastunut ihminen voi toimia järjenvastaisesti, minkä vuoksi viha saattaa herättää myös pelkoa. Vihan kokeminen voi olla uuvuttavaa, repivää ja kipeää. Tunteena vihan käsitteleminen on usein työlästä, mutta ensiarvoisen tärkeää. Ihminen vihastuu, kun hänen rajojaan tai oikeustajuaan loukataan. Mitä intiimimpi ja ihmisarvoa koskettavampi on loukkaamisen tapa, sitä hankalampaa vihan työstäminen on. (Nurmi 2013, 20.)

Erityisesti lasten ja nuorten vihaa on pidetty merkinä kypsymättömyydestä ja pahuudesta. Vihastuneen lapsen tunnetta on saatettu mitätöidä ja vähätellä. Aikuisen tehtävä on tarjota lapselle ja nuorelle aika ja paikka suuttumuksen ilmaisuun. Tässä ajan ja paikan tarjoamisessa oleellista on se, että lapsi voi turvallisesti ilmaista suuttumustaan ilman nöyryytystä ja kokea, että aikuinen kuuntelee hänen suuttumuksensa syyn. Monet ihmiset ovat oppineet, että oma olo on parempi pitää omana tietonaan. Tämän vuoksi myös lapselle ja nuorelle on tärkeää todeta ääneen, että hänellä on lupa tuntea iloa, vihaa, surua tai pelkoa. Ellei tunteen läpikäymiseen ole juuri sillä hetkellä aikaa, kun se tulee esille, pitää aikuisen kertoa, milloin on sopiva ajankohta pidemmälle keskustelulle. (Nurmi 2013, 17–19.)

Lapsi tarvitsee aikuiselta apua erilaisten tunteiden tunnistamiseen ja sanoittamiseen, mikä antaa mahdollisuuden tulla toimeen erilaisten tunteiden kanssa. Lapsen ja nuoren on tärkeä oppia erottamaan, että vihan tunteminen ei välttämättä tarkoita sen vahingoittavaa ilmaisemista. Tunteen kohtaamisen prosessiin kuuluu tunteen herääminen, havaitseminen, hyväksyminen, ilmaiseminen, tunnistaminen, nimeäminen, säätely ja ymmärtäminen. Tämän prosessin sijaan tunteen voi myös torjua ja kieltää. Tiedostetut ja tiedostamattomat tunteet provosoivat ihmistä tekoihin. Vihan ilmaisussa on yksilöllisiä eroja, joihin vaikuttavat opitut tunteiden ilmaisutavat sekä temperamentti. Kuitenkaan lapsen ja

nuoren kaikenlaista käytöstä ei ole hyvä selittää temperamentilla, vaan haasteet ja vaatimukset tulee asettaa sen mukaan, kuinka lapsi ja nuori on niitä kykenevä vastaanottamaan. Tilaa ja rajoja tunneilmaisulle saava lapsi kehittyy aikuisen tuella sietämään myös kipeitä tunteitaan. (Nurmi 2013, 23–25.)

Nurmen (2013, 26) mukaan vihastuvan nuoren reagoinnissa voi olla kyse jostain muustakin tunteesta kuin vihasta. Tunnereaktioiden tullessa on tärkeää tilanteiden rauhoittamisen jälkeen selvittää, mitä reaktion taustalla on. Näkyvän vihaisuuden taustalla voi olla esimerkiksi tuskaa, pelkoa, turvattomuutta tai häpeää, jota suuttunut ihminen ei osaa tai uskalla ilmaista. Lasta ja nuorta tulee tukea vihan ilmaisemiseen siten, että ketään muita ei satuteta eikä mitään rikota. Lapsen ja nuoren tunnetaitojen kehittyminen vaatii aikuiselta aikaa, johdonmukaisuutta, kunnioitusta ja pitkäjänteisyyttä.

2.3 Kiusaaminen ilmiönä

Kiusaaminen on subjektiivinen kokemus, mikä tarkoittaa kiusatun kokemusta siitä, että häntä on kiusattu. Kiusatun ja kiusaajan välillä vallitsee valtaepätasapaino. Valtaepätasapaino tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kiusaaja on fyysisesti vahvempi. Kiusaajalla on kavereita mukana kiusaamisessa, jolloin kyse on sosiaalisesta vallasta tai kiusaaja asettuu henkisesti uhrin yläpuolelle. Kiusaaminen on myös toistuvaa ja pitkään jatkuvaa yhden tai useamman henkilön kielteisiä tekoja kiusattua kohtaan. (Hamarus 2012, 22–23.)

Kiusaaminen on vanha ilmiö ja sitä on tapahtunut aina. Kiusaamisen keinot ovat muuttuneet kehityksen myötä. Kiusaamisessa kiusaaja tavoittelee aina itselleen tiettyä roolia tai huomiota ryhmässä tai yhteisössä. Kiusaaminen määritellään suoraan tai epäsuoraan kiusaamiseen. Suorassa kiusaamisessa uhrin kimppuun hyökätään suhteellisen suoraa. Epäsuorassa kiusaamisessa uhri eristetään sosiaalisesti toisista, suljetaan ryhmän ulkopuolelle tai vahingoitetaan esimerkiksi levittämällä juoruja. Epäsuorassa kiusaamisessa kiusaaja voi manipuloida muita ihmisiä esimerkiksi välttelemään kiusattua. (Hamarus 2006, 37–38, 50.)

Salmivalli (1998, 33) toteaa väitöskirjatutkimuksessaan ”Not Only Bullies and Victims” (1998) ja kirjassaan ”Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä” kiusaamisen olevan tyypillisesti

pysyvässä sosiaalisessa ryhmässä tapahtuvaa ja kiusaaminen perustuu ryhmän jäsenten välisiin sosiaalisiin suhteisiin. Pitkään jatkuneessa kiusaamisessa kiusatusta oppilaasta tulee koko ”ryhmän uhri” ja häntä kohdellaan uhrin roolissa myös muulloin kuin aggressiivisten hyökkäysten aikana.

Salmivalli (1998, 37) kirjoittaa siitä, millä tavalla tyttöjä ja poikia kiusataan. Tyttöihin kohdistuva kiusaaminen on usein epäsuoraa, kuten ryhmän ulkopuolelle jättämistä ja juoruilua, kun taas poikien kohdalla yleisempää on fyysinen kiusaaminen, kuten töniminen, lyöminen ja potkiminen. Kaikkein tavallisinta kiusaamista sekä tyttöjen että poikien keskuudessa on kuitenkin nimittely ja haukkuminen.

Kiusaamisesta kertovia merkkejä voi olla esimerkiksi pääkipu, mahakipu, väsymys, nukkumisvaikeudet ja kavereiden puute tai haluttomuus mennä kouluun. Luonteen muutokset kuten aggressiivinen käytös, ärtyvyys, haluttomuus kertoa koulua koskevista asioista kotona, masennus, alakuloisuus tai eristäytyminen voi myös olla merkkejä kiusaamisesta. Myös ulkoiset merkit kuten rikkiäiset ja likaiset vaatteet tai mustelmat voivat kertoa kiusaamisesta. Nämä merkit voivat kertoa muustakin, eivätkä välttämättä ole merkkejä kiusaamisesta tai loukkaavasta käytöksestä. (Barnombudsmannen i Uppsala, 26.2.2014.)

Lapset syyttävät usein itseään, jos he tulevat kiusatuksi. Lapsen kanssa tulisi keskustella asiasta ja kertoa hänelle, että he jotka kiusaavat, tekevät väärin. Lapselle tulisi korostaa, että hänessä ei ole mitään vikaa – kuka tahansa saattaa joutua kiusaamisen kohteeksi. Aina lapsi ei kerro kotona, jos häntä kiusataan. Asialle voi olla monia syitä, esimerkiksi lapsen halu suojella vanhempiaan tai itseään. Lapsi voi ajatella että kieltäessään kiusaamisen, ei sitä ole olemassa. Kiusaamisesta puhuminen on haavoittavaa ja lapsi haluaa välttyä vanhempien reagoinnilta ja kysymyksiltä. Lasta on voitu myös uhkailla ja kieltää kertomasta kiusaamisesta. (Barnombudsmannen i Uppsala, 26.2.2014.)

2.3.1 Kiusaamisen muodot

Hamaruksen (2012, 38) mukaan **fyysinen kiusaaminen** on suoraa kiusaamista. Fyysisessä kiusaamisessa kiusaaja kohdistaa fyysiset otteensa kohteeseensa. Kiusaaja lyö, potkii, tönii, raapii, nipistää, tökkii, repii hiuksia, sulkee johonkin tilaan, vie tavaroita tai tuhoaa niitä.

Psyykinen kiusaaminen on suoraa tai epäsuoraa kiusaamista. Suora kiusaaminen on esimerkiksi haukkumista, nimittelyä, uhkaamista tai kiristämistä. Epäsuora kiusaaminen on esimerkiksi pahan puhumista takanapäin, perättömien juurujen levittämistä ja epäsuoraa vihjailua. Se voi olla myös äänenkäytön uhkaavia tai pilkallisia vivahteita tai ulkopuolisen vaikeasti havaittavia monitulkintaisia ilmeitä, eleitä ja katseita. (Hamarus 2012, 38)

Sosiaalinen kiusaaminen on epäsuoraa kiusaamista ja se tapahtuu siellä missä ihmiset ovat vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Sosiaalisessa kiusaamisessa kiusaaja pyrkii vaikuttamaan kiusatun ystävyys- ja vuorovaikutussuhteisiin. Kiusaaja pyrkii eristämään ja sulkemaan kiusatun pois ryhmästä tai yhteisöstä. Kiusaaja voi eristää myös kiusatun pois eri sosiaalisen median tarjoamista ryhmistä tai internetin peliryhmistä. Perättömät juorut ja asiattomat kuvat leviävät nopeasti sähköisten viestimien välityksellä. (Hamarus 2012, 38–39.)

Nuorten ajankäyttö on siirtynyt osittain verkkoon ja samalla kiusaaminen on siirtynyt tällekin kentälle. Nuoret hoitavat paljon sosiaalisia suhteita kännyköiden ja verkon kautta ja voivat olla ystäviä täysin tuntemattomien henkilöiden kanssa, sellaisten, joita ei ole välttämättä koskaan kasvotusten tavannut. Verkkokiusaamisen muotoja ovat esimerkiksi sosiaaliset yhteydenpitosivut kuten facebook ja twitter, sähköpostit, blogit, kuvagalleriat ja tekstiviestit. Näissä viestimissä kiusaaja voi esimerkiksi lähettää kiusatusta henkilökohdaisia tietoja, joita kiusaaja on ensin muokannut. Verkkokiusaaminen voi olla myös häirintää tai ahdistelua, sekä loukkaavia kommentteja esimerkiksi kiusatuksi joutuneen kuvista. Verkkokiusaaminen on helppoa, kun se tapahtuu vain napinpainalluksella. Verkkokiusaaja voi vaihtaa identiteettiään tai esiintyä eri nimellä. Kun kiusaaja ajattelee olevansa

niin sanotusti kasvoton, hänen on helpompi käyttää karkeaa kieltä, joka koetaan loukkaavampana kirjoitettuna kuin ääneen sanottuna. (Ellonen ym. 2008, 124; Hamarus 2012, 39–40.)

2.3.2 Kiusaamisen vaikutukset

Kiusaaminen vaikuttaa yhteisöissä voimakkaasti yhteisön sisäiseen kulttuuriin esimerkiksi koulussa oppilaskulttuuriin. Kiusaamisen syyksi nimetyn ominaisuuden vastakohdasta tulee yhteisössä tavoiteltu ja arvostettu ominaisuus. Esimerkiksi jos oppilasta kiusataan tietynlaisista vaatteista tai koulumenestyksestä, muut alkavat karttaa näitä asioita ja toimivat päinvastaisella tavalla. (Hamarus 2008, 75–76.)

Kiusaaminen vaikuttaa yhteisön ilmapiiriin aiheuttamalla pelkoa, jännitystä ja turvattuutta. Jos ympäristö ei ole turvallinen, se vaikuttaa vääjämättömästi oppimiseen ja viihtyvyyteen. Tällaisessa ilmapiirissä myös ilo, luovuus ja ilmaisu tukahtuvat ja tilalle tulee ahdistus. Kouluun meneminen ja oppiminen tuntuvat vastenmielisiltä. Tämä saattaa aiheuttaa poissaoloja ja oppilas jää opiskelussa jälkeen. (Hamarus 2008, 76.)

Nuoren kuvaa oikeudenmukaisuudesta muovaa se, miten kiusaamistilanteita käsitellään tai jätetään käsittelemättä. Kiusaamistilanteita selvittävä aikuinen on vastuussa molempien osapuolien kuuntelusta ja selvitystilanteen tasapuolisuudesta. Hänellä ei saa olla ennakkokäsityksiä oppilaista ja tilanteesta tai hän ei saa tuoda niitä esiin. Kiusaamistilanteen käsittelijän on hyvä miettiä, millaisia arvoja nuorille välitetään demokratian toteutumisesta, yhteisten pelisääntöjen noudattamisesta ja eettisyyden toteutumisesta. (Hamarus 2008, 77.)

Yhteisöllisten vaikutusten lisäksi kiusaamisella on myös yksilöllisiä vaikutuksia. Kiusaajan oppima tietynlainen roolimalli on usein pysyvä ja niinpä koulukiusaajasta saattaa tulla työpaikkakiusaaja. Tällaisen henkilön ollessa johtavassa asemassa, hallinnollisin keinoin kiusaaminen mahdollistuu ja se vaikuttaa työyhteisön ilmapiiriin ja alaisten poissaoloihin. Myös Mannerheimin lastensuojeluliiton tekemässä kiusaamisraportissa todetaan, että koulukiusaamiseen puuttumisella ehkäistään työpaikkakiusaamista ja edistetään ihmisten keskinäistä välittämistä ja huolenpitoa. (Hamarus 2008, 78; Peura 2009, 4.)

Kiusaamisen vaikutukset ovat kaikkein vakavimpia yksilötasolla. Pitkään jatkunut kiusaaminen aiheuttaa sekä henkisiä että fyysisiä vaurioita. Tästä aiheutuu ihmisille sairautta, lajakoja, terapiakäyntejä, sairauslomaa ja työkyvyttömyyseläkkeitä. Ne ovat kalliita las-

kuja kiusaamisesta sekä yksilölle että yhteiskunnalle. Kiusaaminen saattaa myös vaikuttaa kiusatun identiteettiin ja sitä kautta ammatinvalintaan. Kiusaaminen voi vaikuttaa luokan ilmapiiriin niin, että siellä ei uskalleta osoittaa kiinnostusta oppimiseen eikä uskalleta esim. viitata. (Hamarus 2008, 79.)

Väkivallalle altistunut nuori voi oireilla monella eri tavalla, esimerkiksi masentuneisuudella. Masennuksella tarkoitetaan yleistä mielialan laskua, johon kuuluu mm. kyvyttömyys nauttia elämästä ja hoitaa tavallisia asioita. Masennukseen liittyy vaikeutta tehdä ja toteuttaa päätöksiä sekä selvä itsetunnon lasku. Nuorella masennus saattaa ilmetä epäsozialisena käyttäytymisenä, esimerkiksi varastelemisena ja tappelemisena. Salmivallin kirjassa todetaan että masentuneisuus on kaikkein merkittävin kiusaamiseen liittyvä psykososiaalinen ongelma. Masentuneisuuden ja kiusatuksi joutumisen suhde on vahva sekä tytöillä että pojilla kaikissa ikäryhmissä ja kaikentyypisessä kiusaamisessa. (Salmivalli 2003, 20; Moilanen 2004, 221; Purjo 2008, 138.)

Väkivallalle altistuneen nuoren käyttäytyminen voi olla itsetuhoista ja se voi ilmentyä esimerkiksi viiltelynä. Viiltely on itseä tahallisesti vahingoittavaa toimintaa, josta aiheutuu kudostuhoa. Yleensä siihen ei liity itsemurha-aikomusta, mutta viiltelyä voidaan pitää epäsuorana itsetuhoisuuden muotona. Toistuvasti itseään viiltelevillä nuorilla viiltely voi liittyä psyykkisen kehityksen häiriintymiseen ja tunteiden hallinnan kehittymättömyyteen. (Moilanen 2004, 48; Purjo 2008, 138; Nurmi 2013, 115–116.)

Kiusaaminen vaikuttaa kiusatun ystävyys- ja vuorovaikutussuhteisiin. Kiusattu voidaan eristää jättämällä hänet ryhmän ulkopuolelle tai olemalla niin kuin häntä ei olisi olemasakaan. Syrjimistä on vaikea havaita ja siihen on myös hankala puuttua, koska kiusattu voi itsekin kokea, ettei hänelle vain löydy kyseiseltä luokalta ystävää. Yhteisöstä poissulkeminen on tunne-elämän kannalta tuhoisaa ja se saattaa johtaa lapsen syrjäytymiseen. (Holmberg-Kalenius 2008, 42; Hamarus 2008, 48; Hamarus 2012, 38.)

Kun nuori näkee ja kokee väkivaltaa ympärillään jatkuvasti, väkivalta normalistuu. Nuorten asenteet väkivaltaa kohtaa muuttuvat myönteisiksi. Lyömisestä ja aggressiivisesta käyttäytymisestä tulee osa tavallista kanssakäymistä. Toisaalta nuoret saattavat myös pelätä, että väkivaltakäyttäytyminen tulee osaksi heidän toimintamallejaan, vaikka he eivät hyväksyisikään väkivaltaista käyttäytymistä. Kiusaaminen aiheuttaa itsetunnon

heikkenemistä ja kiusattu voi tuntea häpeää, syyllisyyttä, vihaa tai inhoa. Väkivaltaa kokeneet nuoret eivät aina arvosta itseään tai he voivat ajatella ettei heitä tarvitse kohdella hyvin. (Purjo 2008, 138–140.)

2.3.3 Kiusaaminen koulussa

Koulukiusaaminen on yhteisöllinen ilmiö. Koulussa oppilaat voivat kiusata toisiaan, oppilaat voivat kiusata opettajia, opettajat voivat kiusata oppilaita ja opettajat voivat kiusata toisiaan. Kaikissa näissä kiusaamisesimerkeissä on kyse samasta ilmiöstä ja samasta dynamiikasta. Vaikka suurin osa oppilaista ei hyväksy kiusaamista, osallistuvat he kuitenkin kiusaamiseen myötäilemällä ja vaikenemalla asiasta. Ryhmässä voidaan suosia toimintamallia, jossa kiusaamiseen osallistutaan esimerkiksi nauramalla muiden mukana kun kiusaamista tapahtuu. Luokassa voi olla vallalla normit, jotka edellyttävät, ettei kiusatun kanssa voi olla kaveri, eikä kiusattua voi kohdella ystävällisesti. (Salmivalli 2010, 25–26; Hamarus 2012, 73.)

Norjalainen persoonallisuuspsykologi ja emeritusprofessori Dan Olweus on tehnyt uraauurtavaa tutkimustyötä kiusaamisen parissa. Hän on tehnyt Norjassa ja Ruotsissa merkittäviä tutkimuksia, joissa hän on selvittänyt, ketä kiusataan, kuka kiusaa, miten kiusataan ja miten kiusaaminen voidaan lopettaa. Olweus teki Norjassa vuosina 1983–1984 maanlaajuisen kampanjan, joka koski kaikkia Norjan ala- ja keskiasteen oppilaitoksia. Arviolta noin 85 % kouluista osallistui kampanjaan. Tarkempaan analysointiin valittiin 715 koulua, lähes 130 000 oppilasta eri puolilta Norjaa. Samana kouluvuonna Olweus teki myös rinnakkaistutkimuksen 17 000:lle 3.-6.-luokkien oppilaalle samalla kyselylomakkeella Malmössä, Göteborgissa ja Västeråsissa Ruotsissa. Lisäksi Olweus toteutti projektin Bergenin saadakseen yksityiskohtaisempaa tietoa koulukiusaamiseen liittyvistä mekanismeista. Tähän Bergenin tutkimukseen kuului 2500 4.-7.-luokan oppilasta. Tässä tutkimuksessa kerättiin myös tietoja 400 opettajalta ja tuhannelta vanhemmalta. (Olweus 1992, 18–20.)

Olweuksen tekemän maanlaajuisen kartoituksen perusteella voitiin arvioida, että 15 % Norjan peruskoulun oppilaista joutui silloin tällöin tai useammin koulukiusaamisen kanssa tekemisiin. Kiusaamisen uhreja oli 9 % ja kiusaajia 7 %. Opettajien ilmoitusten analysointi osoittaa, että mainitut tulokset eivät liioittele koulukiusaamisen yleisyyttä.

Tutkimuksissa selvitettiin pääasiassa ns. suoraa kiusaamista, mutta myös epäsuoraa kiusaamista kuten eristämistä sosiaalisesti ja sulkemista pois ryhmästä. Vastaukset osoittivat, että tytöt käyttivät enemmän epäsuoria menetelmiä. Bergenin tutkimuksessa kävi ilmi, että 60 % tytöistä joutui poikien kiusaamaksi ja 80 % pojista joutui tyttöjen kiusaamaksi. (Olweus 1992, 20.)

Olweus kehitti kiusaamisen katkaisu- ja interventio-ohjelman, joka on laajalti käytössä sekä Norjan että Ruotsin kouluissa nykypäivänäkin. Ohjelman päätavoite on vähentää niin paljon kuin mahdollista olemassa olevia kiusaamisongelmia koulussa ja sen ulkopuolella ja estää uusien tapausten kehittyminen. Ohjelma toteutetaan koulu-, luokka- ja yksilötason toimenpiteillä. Ohjelman tavoitteena on myös parempien kaverisuhteiden aikaansaaminen koulussa ja sellaisten olosuhteiden luominen, että kiusaajien ja uhrien on mahdollista tulla toimeen ja käyttäytyä paremmin koulussa ja sen ulkopuolella (Uni Helse 2009, 18.3.2014). Jotta tavoitteet saavutetaan, on tärkeää, että koulun ja jossakin määrin myös kodin aikuiset tiedostavat kiusaamisongelmien laajuuden ja että aikuiset tietoisesti keskittyvät tilanteen muuttamiseen. Konkreettista työskentelyä varten on olennaista kerätä yksityiskohtaista tietoa juuri sen koulun kiusaamistilanteesta, jossa ohjelmaa toteutetaan. Hyvä keino kartoitukseen on nimetön kyselylomake. (Olweus 1992, 59–60.)

Mannerheimin lastensuojeluliitto on toteuttanut syksyllä 2008 kiusaamiskyselyn web-lomakkeella. Kysely oli suunnattu alle 12–19-vuotiaille yläkoulujen, lukioden ja ammattioppilaitosten oppilaille ja vastaajat haettiin eri verkkopalvelujen kautta. Kyselyyn saatiin 15 772 hyväksyttävää vastausta. Vastaajista 75 % oli tyttöjä ja 25 % poikia. Vastajakunta oli maantieteellisesti laajasti edustettua. Tuloksissa tuli esille, että kiusaaminen tulee harvoin aikuisten tietoon ja kiusaamiseen puuttuminen auttaa harvoin kiusatun tilannetta. Kiusaamista tapahtuu kaikilla luokka-asteilla ja eniten välituntien aikana. Verkossa tapahtuva kiusaaminen on merkittävää. Väkivalta ja seksuaalinen häirintä on yleistä kiusattujen nuorten keskuudessa ja seksuaalinen häirintä on merkittävää myös netissä. Kiusaamista tulisi ehkäistä tukemalla vertaissuhteita nuorten keskuudessa ja väkivallaton kulttuuri rakentuu ainoastaan vuoropuhelun ja demokratian avulla. (Peura 2009, 9, 42–43.)

3 VÄKIVALLAN JA KIUSAAMISEN EHKÄISY

Lain mukaan koulun henkilökunnalla on velvollisuus puuttua kiusaamiseen. Yleensä kiusaaminen ei lakkaa itsekseen ja pahenee jatkuessaan, jonka vuoksi kiusaamiseen puuttumisen tulee olla riittävän määrätietoista. Hyvää puuttumista on kiusatun nuoren tukeminen esimerkiksi sosiaalisten suhteiden luomisessa. Aikuisten välinen yhteistyö, kiusatun nuoren väärän syyllisyyden poistaminen, myönteisten kokemusten antaminen ja luottamus on myös tärkeää. Kiusaamisesta on tärkeää keskustella nuorten kanssa ja viestittää nuorille ettei kiusaaminen ole hyväksyttävää ja että siihen suhtaudutaan vakavasti. (Hamarus 2012, 59–60.)

Perusopetuslaki velvoittaa jokaisen koulun ja oppilaitoksen laatimaan ”suunnitelman opilaiden tai opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteuttamista” (Perusopetuslaki 477/2003:29.§). Määräyksen suunnitelman laatimisesta antaa Opetushallitus opetussuunnitelman perusteissa. Kiusaamisen vastainen suunnitelma on osa opetussuunnitelmaa ja se sisältää kolme osaa: kiusaamisen ehkäiseminen, kiusaamisen havaitseminen ja kiusaamistilanteiden hoitaminen. (Hamarus 2008, 155.)

3.1 KiVa-koulu-hanke

Opetusministeriö on rahoittanut KiVa-koulu-hankkeen (Kiva koulu, 14.6.2014), joka tähtää koulukiusaamisen vähentämiseen ja ennaltaehkäisemiseen. Hanke on alkanut vuonna 2006. KiVa-koulu on kiusaamisen vastainen ohjelma, joka on Suomessa kehitetty ja perustuu tutkimustietoon. KiVa-koulu toimenpideohjelmat ovat suunnattuja luokka-asteille 1-3, 4-6 ja 7-9. KiVa-koulu-ohjelman laatusuosituksissa määritellään ohjelman hallinnointi ja toteuttaminen koulussa. Kouluilla KiVa-koulu-ohjelmaan nimetty vastuuhenkilö koordinoi ohjelman toteuttamista. Vastuuhenkilö on perehtynyt ohjelman kokonaisuuteen ja opastaa tarvittaessa muita ohjelman käyttöön liittyvissä asioissa. KiVa-koulu-hankkeessa mukana olevilla kouluilla on suunnitelma ohjelman toteuttamisesta. Suunnitelmaan kuuluu esimerkiksi millä luokka-asteilla ja millä oppitunneilla KiVa-teemoja toteutetaan. Suunnitelmassa ohjeistetaan myös KiVa-tiimien toimintaa, esimerkiksi miten

tiimit kokoontuvat ja miten yhteistyö KiVa-tiimin ja muun henkilökunnan tai vanhempien välillä toimii. Ohjelman toteuttamista kouluilla seurataan vuosittain tilannekartoitus-kyselyillä, joihin vastaavat oppilaat ja henkilökunta.

Sainion (2014, 3) selvityksessä todetaan, että 1900 koulua Suomessa käyttää KiVa-ohjelmaa aktiivisesti. Vuosien myötä ohjelma käyttö on kuitenkin vähentynyt ja koulut ovat räätälöineet KiVa-koulu-ohjelmaa omien tarpeidensa mukaisesti.

3.2 Kansallinen toimintaohjelma – Älä lyö lasta!

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2009 työryhmän laatimaan kansallisen toimintaohjelman ehkäisemään ja vähentämään lapsiin kohdistuvaa kuritusväkivaltaa. Vuonna 2008 valtioneuvoston hyväksymän Sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaan sosiaali- ja terveysministeriön tulee laatia lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vastainen kansallinen valistusohjelma. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus väkivallattomaan ja turvalliseen elämään sekä erityissuojeluun. Lisäksi valistusohjelman taustalla on Euroopan neuvoston lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vastainen strategia. Sen tavoitteena on kehittää hyviä käytäntöjä ja saada aikaiseksi säädösmuutoksia jäsenmaissa. Työryhmä on antanut toimeksiannon, että asiaa on selvitettävä erityisesti maahanmuuttajien ja kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen näkökulmista. (Älä lyö lasta 2010, 3.)

Tavoitteenasettelu toimintaohjelmalle on aina vuoteen 2015 asti. Toimintaohjelman tavoitteena on lapsen ja vanhempien molemminpuolisen kunnioituksen lisääminen ja lapsen ihmisarvon vahvistaminen sekä lasten kokeman kuritusväkivallan väheneminen. Kuritusväkivallan vastaiset asenteet ovat viimeisten kahden vuosikymmenen ajan koko ajan vahvistuneet sekä lasten että aikuisten parissa ja tavoitteena on, että sama kehitys jatkuu edelleen. Lisäksi tavoitteena on, että alueelliset ja väestöryhmäkohtaiset erot pienenevät kuritusväkivallan esiintyvyydessä ja sitä koskevissa asenteissa. (Älä lyö lasta 2010, 20.)

Perheissä, joissa vanhemmat uskovat kuritusväkivallan vaikuttavuuteen tai vanhemmat ovat itse joutuneet kuritusväkivallan uhreiksi, on lisääntynyt riski kuritusväkivallan käytölle. Myös vanhempien tietty uskonnollinen tai kulttuurinen tausta lisää kuritusväkival-

lan käytön riskiä. Vanhempien alhainen koulutustaso, sosiaalinen ja taloudellinen ahdinko ja parisuhde-, päihde- ja mielenterveysongelmat lisäävät riskiä käyttää kuritusväkivaltaa. Jos lapsi on alle kouluikäinen, vanhemmat ovat alle 30-vuotiaita ja lapsella on erityishuomiota vaativia sairauksia (esimerkiksi ADHD, liikuntavammat), on perheessä suurentunut riski kuritusväkivallan käytölle. Ruotsissa tehdyn tutkimuksen mukaan vammaiset lapset kokevat kotonaan väkivaltaa kaksi kertaa useammin kuin terveet lapset. (Älä lyö lasta 2010, 37–38.)

Ellosen (2008, 152) lapsiuhritutkimuksessa kävi ilmi, että perheessä tapahtuva kuritusväkivalta on vähentynyt huomattavasti vuodesta 1986 vuoteen 2006. Sekä isien että äitien tekemä väkivalta on vähentynyt. Suhteellisen lievät väkivallan muodot, joita aikaisemmin pidettiin sallittuna ruumiillisena kurituksena, ovat vähentyneet kaikkein eniten. Asenteet ruumiillista kuritusta kohtaan ovat muuttuneet kielteisemmiksi kuluneiden kahden vuosikymmenen aikana. Se pieni osa lapsista, joka kokee perheessään vakavaa väkivaltaa usein, on yhtä suuri kuin kaksikymmentä vuotta sitten. Enemmistön olosuhteet ovat siis huomattavasti parantuneet samalla kun tietyn pienen ryhmän olot ovat säilyneet samana.

3.2.1 Palvelujen kohdentaminen

Älä lyö lasta -toimintaohjelmaa voidaan käyttää hyödyksi palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä. Palveluja kehitettäessä on tärkeää kohdentaa toimenpiteet palveluihin, joissa kohdataan pieniä lapsia ja heidän vanhempiaan eli neuvoloihin, suun terveydenhuoltoon, terveydenhuoltoon, varhaiskasvatukseen, esi- ja alkuopetukseen sekä seurakuntien lapsi- ja nuorisotyöhön. On tärkeää tukea palveluissa toimivien ammattilaisten osaamista niin, että he osaavat ottaa puheeksi kasvatuseriaatteita, keskustella lasten kanssa ja tarvittaessa tukea perhettä toimintatapojen korjaamisessa. Olennaista on myös tukea lapsiperheitä vanhempien uupuessa kotipalvelulla tai vastaavalla tuella. (Älä lyö lasta 2010, 38–39.)

Toinen tärkeä kohderyhmä on vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten vanhemmat. On tiedossa, että sairaiden ja vammaisten lasten vanhemmat ovat usein erityisen uupuneita ja joutuvat taistelemaan lapsensa palveluista. Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten vanhempien arjessa jaksamisen tukea on lisättävä. Palveluissa on keskusteltava kasvatusten menetelmistä sekä tuen tarpeesta niissä. (Älä lyö lasta 2010, 38–39.)

Kolmantena tärkeänä ryhmänä kuritusväkivallan vähentämisessä ovat maahanmuuttajaperheet. He tulevat usein Suomeen maista, joissa kuritusväkivaltaa ei ole lainsäädännössä kielletty. Heille on annettava tietoa heidän omalla kielellään suomalaisesta lainsäädännöstä ja lapsen oikeuksista. Heitä täytyy myös tukea ja opastaa väkivallattomien kasvatusten menetelmien käyttöön. (Älä lyö lasta 2010, 38–39.)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata yläasteikäisten nuorten kiusaamisen ja väkivallan kokemuksia sekä nuorten ajatuksia kiusaamisesta ja väkivallasta. Tavoitteena on saada tietoa, kuinka suuri osa nuorista on kokenut kiusaamista tai väkivaltaa ja missä koettu väkivalta tai kiusaaminen on tapahtunut.

Tutkimustehtävänä on vastata seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Millaisia kokemuksia nuorilla on kiusaamisesta ja väkivallasta?
- 2) Mitä ajatuksia kiusaaminen ja väkivalta herättää nuorissa?
- 3) Kuinka suuri osa nuorista on kokenut kiusaamista tai väkivaltaa?
- 4) Missä koettu kiusaaminen tai väkivalta on tapahtunut?

5 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimusmetodologia

Tässä opinnäytetyössä käytetään sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusmenetelmää eli triangulaatiota. Triangulaatiolla tarkoitetaan sitä, että samaa tutkittavaa ilmiötä lähestytään monelta eri suunnalta, monimenetelmällisesti. Eri menetelmiä käytetään usein niin, että määrällistä eli kvantitatiivista tutkimusta sovelletaan tutkimusaiheen makrotasolla, eli etsitään joitakin yleisiä, suuria tunnuspiirteitä, joita sitten tarkemmin tutkitaan laadullisella eli kvalitatiivisella menetelmällä. Triangulaatiolla pyritään kohottamaan tutkimuksen luotettavuutta. Triangulaation avulla osoitetaan, ettei jokin tulos ole pelkästään sattumanvarainen, sillä sama tulos on saavutettu useilla eri lähestymistavoilla. (Metsämuuronen 2005, 245.)

Kvantitatiivisen eli määrällisen analyysin peruseriaatteita ovat johtopäätöksien tekeminen aiemmista tutkimuksista ja teorioista, olettamuksen esittäminen ja käsitteiden määrittely. Tärkeää on, että havaintoaineisto soveltuu määrälliseen mittaamiseen. Määrällisessä tutkimuksessa koehenkilömäärittelyt ja otantasuunnitelmat ovat tärkeitä. Aineisto muokataan tilastollisesti käsiteltävään muotoon. Havaintoaineisto voidaan analysoida muun muassa prosenttitaulukoiden avulla ja tulokset testataan tilastollisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 140.) Tässä tutkimuksessa määrällistä menetelmää käytetään, kun tulkitaan kiusaamis- ja väkivaltakokemusten määrää, kiusaamisen muotoja sekä tapahtumapaikkaa.

Kvalitatiivinen eli laadullinen analyysi on kolmivaiheinen prosessi, johon kuuluu aineiston kuvaus, luokittelu ja yhdistely. Aineiston kuvaileminen on analyysin perusta, jolla pyritään kartoittamaan henkilöiden, tapahtumien tai kohteiden ominaisuuksia tai piirteitä. Aineiston luokittelu luo pohjan tai kehyksen myöhempiä aineiston tulkintaa varten ja on näin ollen olennainen osa analyysia. Aineiston yhdistämisellä pyritään löytämään luokien välille säännönmukaisuutta tai samankaltaisuutta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 145–149.)

Laadullisessa tutkimuksessa keskeistä on kokonaisvaltainen tiedonhankinta ja aineiston kokoaminen luonnollisista ja todellisista tilanteista. Siinä suositaan ihmistä tiedonkeruun välineenä ja täydentävän tiedon hankinnassa käytetään apuna lomakkeita ja testejä. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on monitahoinen ja yksityiskohtainen aineiston tarkastelu, ei niinkään teorian tai olettamuksen testaaminen. Laadullisessa tutkimuksessa metodeina voidaan käyttää mm. teemahaastattelua, osallistuvaa havainnointia, ryhmähaastattelua sekä dokumenttien ja tekstien analyysia. Tutkimuksen kohderyhmä valitaan tarkoituksenmukaisesti. Laadullisen tutkimuksen toteuttaminen on joustavaa ja tutkimussuunnitelma elää tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi 2009, 164.) Tämän tutkimuksen laadullinen osuus keskittyy nuorten kiusaamisen ja väkivallan kokemuksiin sekä niihin liittyviin ajatuksiin.

5.2 Aineiston keruu ja analyysi

Tutkimusaineisto kerättiin eräässä Pohjois-Suomen yläkoulussa järjestetyssä nuorisoforumissa toukokuussa 2013, jossa pidimme työpajaa. Työpajan aiheena oli erilaisuus ja kiusaaminen. Aineisto kerättiin kyselylomakkeella (liite 1), joka oli suunniteltu ennen toimintapäivää. Lomakkeessa kysyttiin kiusaamisen tai väkivallan kokemuksista koulussa, kotona, vapaa-ajalla ja harrastuksissa. Lisäksi lomakkeessa kysyttiin, millaisia kiusaamis- ja väkivaltakokemukset olivat, sekä mitä ajatuksia kokemukset herättivät nuorissa. Kyselylomakkeessa oli myös tila vapaalle tekstille, johon nuori sai kirjoittaa lisää ajatuksiaan. Kyselylomakkeessamme oli sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä ja siksi tutkimuksemme on sekä määrällinen että laadullinen. Kyselylomakkeen lisäksi nuoret kirjoittivat post-it-lapuille ajatuksia kiusaamiseen ja erilaisuuteen liittyen. Tutkimusaineiston kerääminen rajattiin yläkouluikäisiin nuoriin, koska Sohvi-hankkeen puitteissa toteutettu nuorisofoorumi oli suunnattu juuri tälle ikäryhmälle.

Ensimmäinen aineisto läpikäytiin marraskuussa 2013 ja huomasimme, että kyselylomakkeessa oli suuria puutteita ja näiden puutteiden vuoksi koimme, ettei aineiston analysoiminen ole mielekäästä. Tämän takia päädyimme suunnittelemaan uuden kyselylomakkeen ja toteuttamaan kyselyn uudelleen samalle kohderyhmälle. Uudessa kyselylomakkeessa pilkoimme kysymykset pienempiin osiin, jotta saisimme tarkempia vastauksia. Lomakkeeseen lisättiin myös kysymykset luokka-asteesta ja sukupuolesta, jotta pystyimme ver-

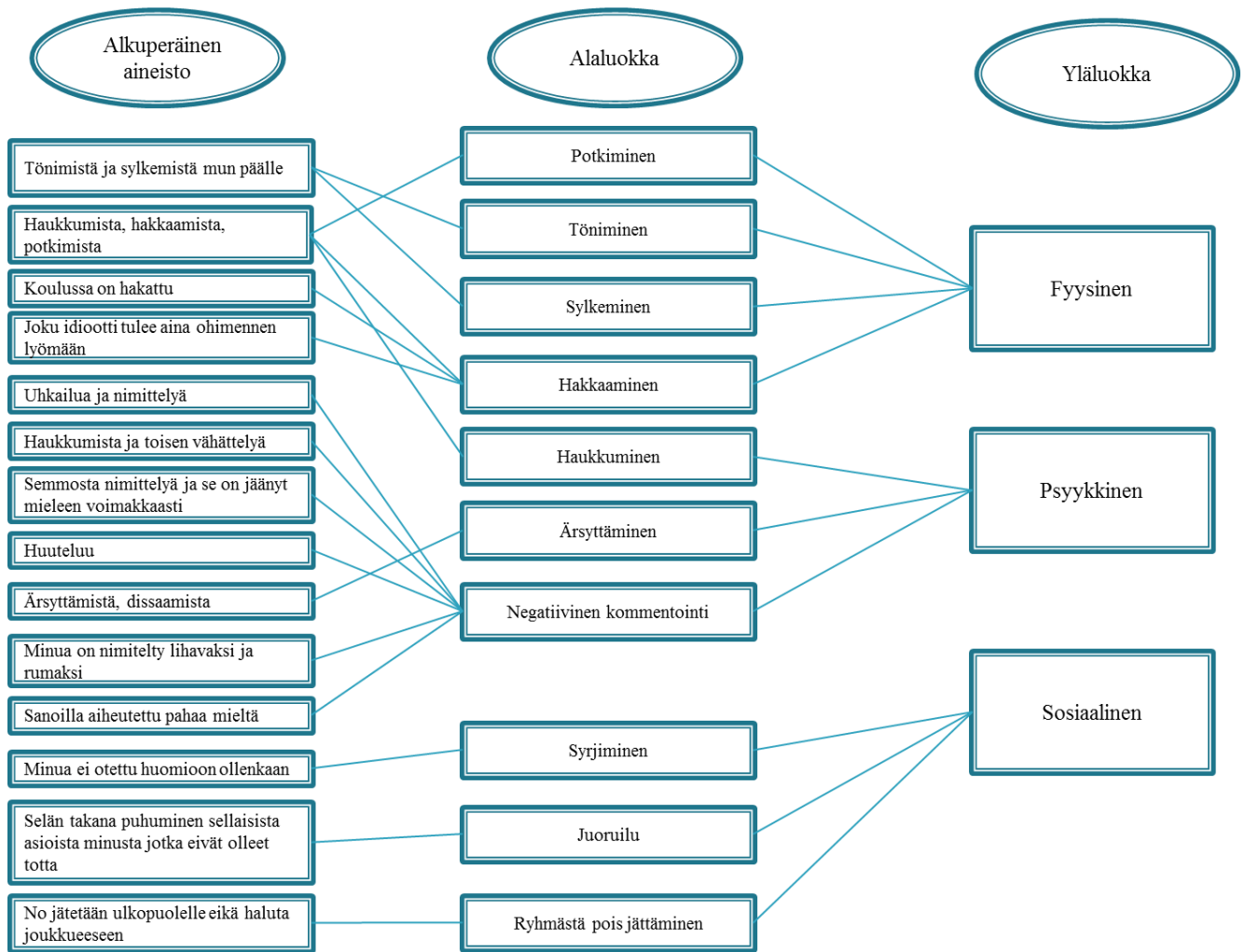
tailemaan vastaajaryhmien välisiä eroavaisuuksia. Uudessa lomakkeessa (liite 2) kysyttiin kiusaamisen tai väkivallan kokemuksista koulussa, harrastuksissa, vapaa-ajalla ja muualla. Muualla kohtaan pyydettiin vastaamaan, missä kiusaamista tapahtui. Tämä poikkesi suhteessa ensimmäiseen kyselylomakkeeseen siten, että kotona tapahtuvaa kiusaamista tai väkivaltaa ei kysytty suoraan.

Olimme puhelimitse yhteydessä koulun rehtoriin ja sovimme, että lähetämme heille uudet kyselylomakkeet saatekirjeen ja ohjeiden kera tammikuussa 2014. Opettajat toteuttivat kyselyn koululla ja postittivat lomakkeet takaisin meille vielä saman kuun aikana. Toisen aineiston läpikäyminen aloitettiin heti sen saatuaamme ja aineiston analyysi saatiin päätökseen huhtikuussa 2014. Ensimmäisestä aineistosta hyödynnettiin vastauksia ainoastaan laadullisen tutkimuksen puitteissa, kun kuvaillaan millaista nuorten kokema kiusaaminen tai väkivalta oli ja mitä he siitä ajattelivat.

Tässä tutkimuksessa sekä määrällisen että laadullisen tutkimuksen metodina käytetään kyselylomaketta tiedonkeruun välineenä. Laadullista tutkimusmenetelmää käytetään kuvaillaessa nuorten kiusaamis- ja väkivallan kokemuksia sekä nuorten ajatuksia kiusaamiseen ja väkivaltaan liittyen.

Ennen kuin varsinaista aineiston analysointia voidaan alkaa tehdä, on aineisto saatettava sellaiseen muotoon, että analysoiminen on mahdollista (Metsämuuronen, 2006, 122). Aineiston analyysi aloitettiin käymällä jokainen lomake yksitellen läpi. Seuraavaksi syötettiin paperisilta kyselylomakkeilta tiedot Webropoliin, jotta aineiston analysoiminen olisi sujuvampaa. Virheiden minimoimiseksi numeroitiin lomakkeet ennen Webropoliin syöttämistä. Tarvittaessa näin voidaan jäljittää yksittäinen kyselylomake myöhemmin.

Keräsimme aluksi aineistosta nuorten kirjoittamat kommentit, joissa oli maininta jostakin kiusaamisen muodosta. Seuraavaksi erottelimme yksittäiset kiusaamisen muodot esimerkiksi hakkaaminen, potkiminen, ryhmästä ulosjättäminen, haukkuminen, nimittely jne. Tästä muodostui alaluokka. Lopuksi muodostimme yläluokat jaottelemalla kiusaamisen muodot fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen kiusaamiseen (kuvio 1).

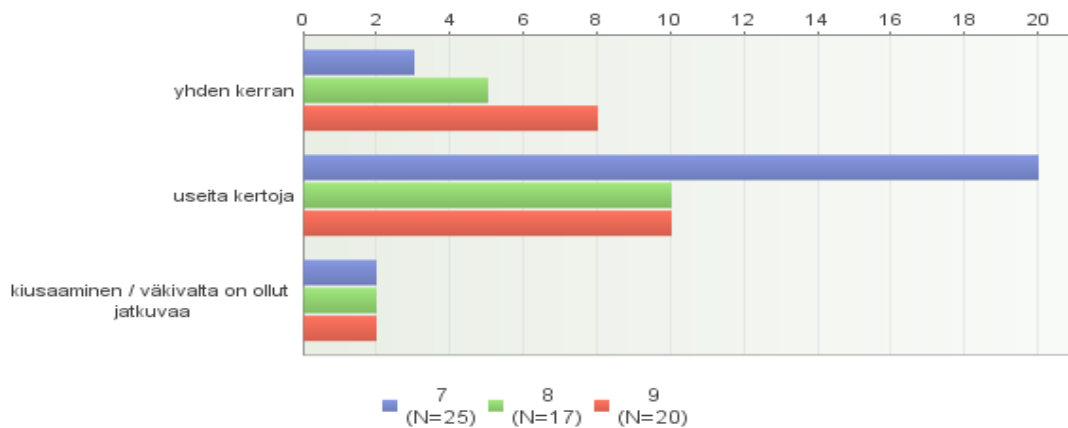
KUVIO 1. Esimerkki aineiston analyysistä

6 TUTKIMUSTULOKSET

Kyselylomakkeita lähetettiin 129 oppilaalle ja kyselyyn vastasi 112 oppilasta. Vastauksista yksi hylättiin, koska vastaaja oli rastittanut olevansa tyttö ja poika sekä jokaisen luokka-asteen. Vastaajista 50 oli tyttöä ja 61 poikaa. Vastaajista seitsemännellä luokalla oli 35, kahdeksannella luokalla 35 ja yhdeksännellä luokalla 41.

6.1 Kiusaaminen ja väkivalta koulussa

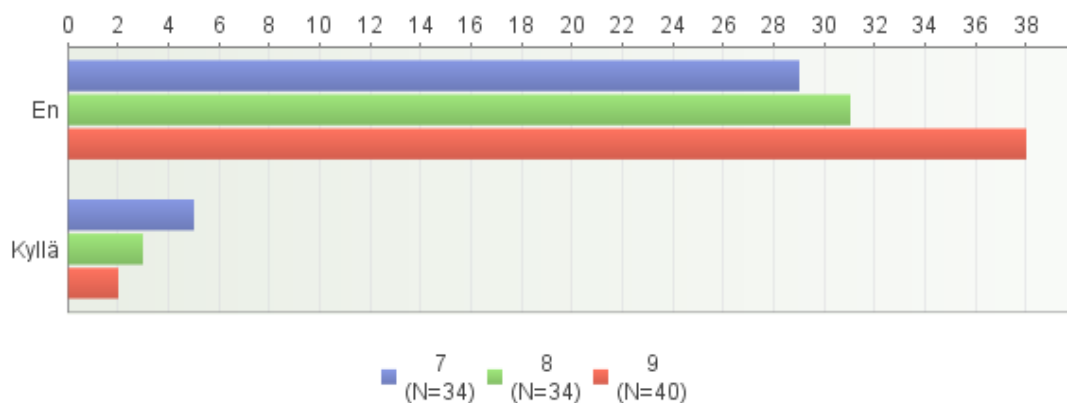
62 (56 %) oppilasta vastasi kokeneensa kiusaamista tai väkivaltaa koulussa. 16 oppilasta oli kokenut kiusaamista tai väkivaltaa yhden kerran. 40 oppilasta oli kokenut kiusaamista tai väkivaltaa useita kertoja ja kuudella oppilaalla kiusaamisen tai väkivallan kokemukset olivat olleet jatkuvia (kuvio 2). Kaikista tytöistä 27 (54 %) ja kaikista pojista 35 (57 %) on kokenut kiusaamista tai väkivaltaa koulussa. Kiusaamista tai väkivaltaa kaikista 7.-luokkalaisista on kokenut koulussa 25 (71 %), 8.-luokkalaisista 17 (49 %) ja 9.-luokkalaisista 20 (49 %).

KUVIO 2. Kiusaamisen ja väkivallan kokemusten toistuvuus koulussa

6.2 Kiusaaminen ja väkivalta harrastuksissa

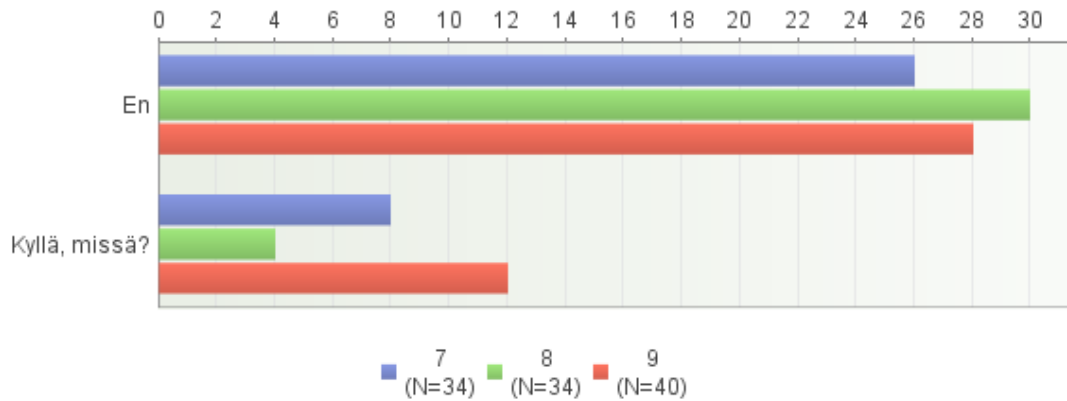
Kiusaamista tai väkivaltaa harrastusten parissa oli kokenut 10 oppilasta (9 %), joista kiusaamista tai väkivaltaa oli kokenut yhden kerran neljä oppilasta (kuvio 3). Useita kertoja kiusaamista tai väkivaltaa oli kokenut kolme oppilasta ja kolmella oppilaalla kiusaamisen tai väkivallan kokemukset olivat jatkuvia. Kaikista tytöistä yksi (2 %) ja kaikista pojista yhdeksän (15 %) on kokenut kiusaamista tai väkivaltaa harrastuksissa. Kiusaamista tai väkivaltaa kaikista 7.-luokkalaisista on kokenut harrastuksissa viisi (15 %), 8.-luokkalaisista kolme (9 %) ja 9.-luokkalaisista kaksi (5 %).

KUVIO 3. Kiusaamisen ja väkivallan kokemukset harrastuksissa

6.3 Kiusaaminen ja väkivalta muualla kuin koulussa tai harrastuksissa

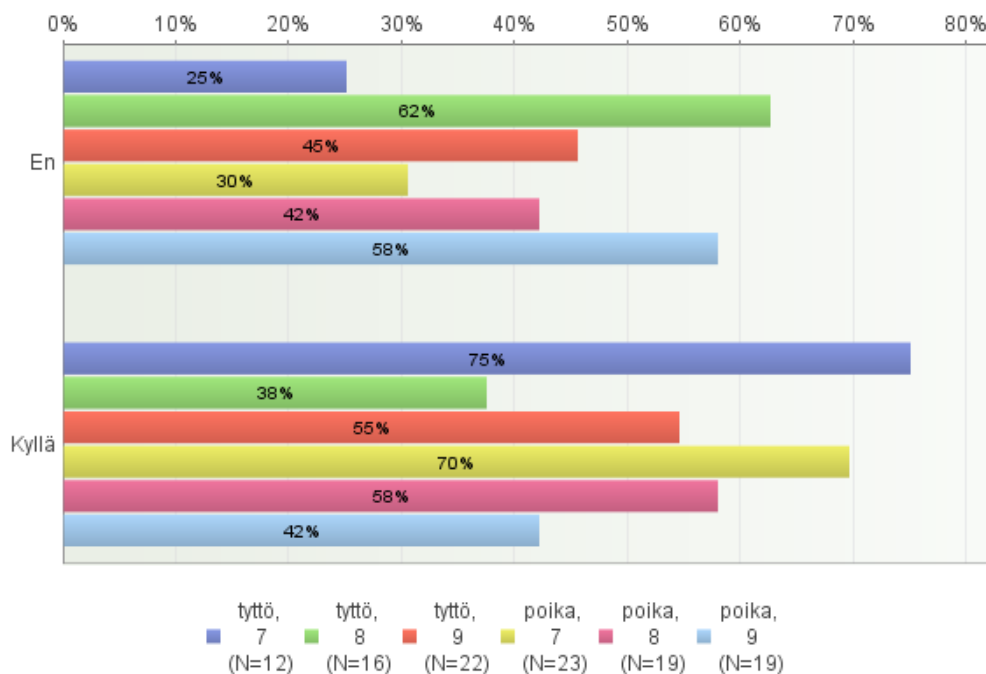
Muualla kuin koulussa tai harrastuksissa, esimerkiksi internetissä, koulumatkalla, kylällä tai kotona kiusaamista tai väkivaltaa oli kokenut 24 oppilasta (22 %) (kuvio 4). Kiusaamista tai väkivaltaa yhden kerran oli kokenut kahdeksan oppilasta, useita kertoja 12 oppilasta ja jatkuvasti neljä oppilasta. Kaikista tytöistä 16 (33 %) ja kaikista pojista kahdeksan (14 %) oli kokenut kiusaamista tai väkivaltaa muualla kuin koulussa tai harrastuksissa. Kiusaamista tai väkivaltaa kaikista 7.-luokkalaisista on kokenut muualla kuin koulussa tai harrastuksissa kahdeksan (24 %), 8.-luokkalaisista neljä (12 %) ja 9.-luokkalaisista 12 (30 %).

KUVIO 4. Kiusaamisen ja väkivallan kokemukset muualla kuin koulussa tai harrastuksissa

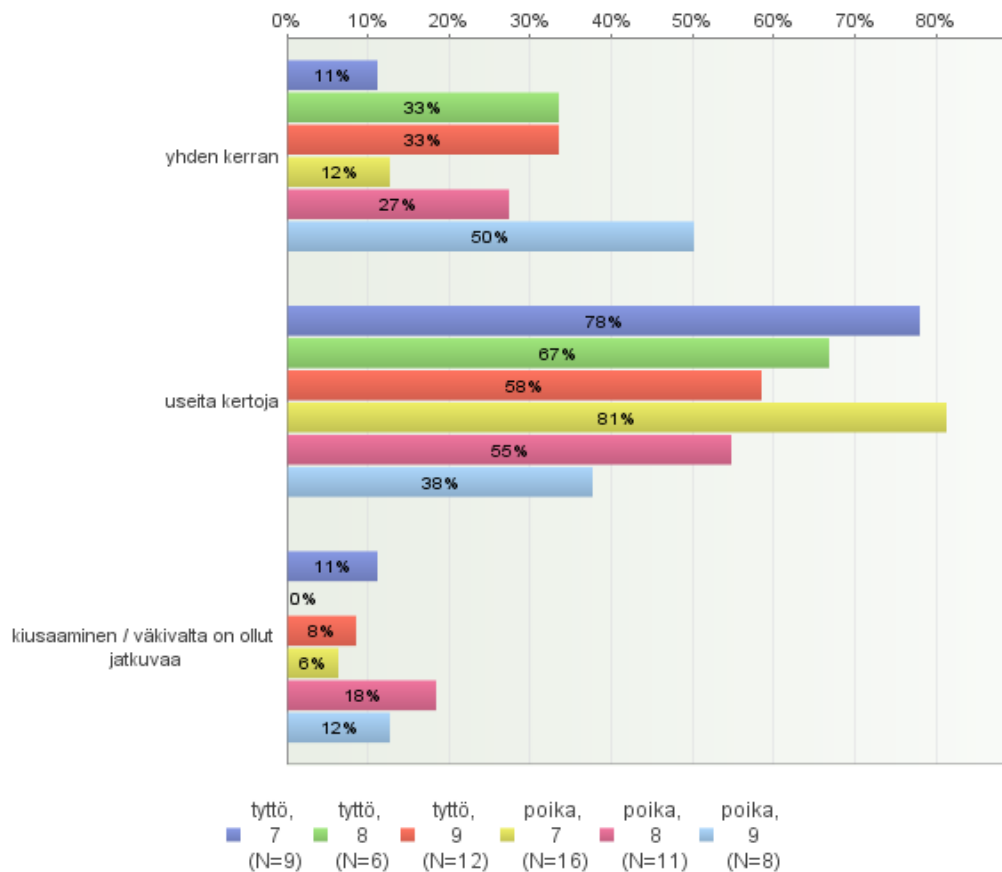
6.4 Eroavaisuudet vastaajaryhmien välillä

Kiusaamisen ja väkivallan kokemuksissa oli eroja vastaajien välillä (kuvio 5). Eroavaisuudet tulivat selkeimmin esille tarkasteltaessa kiusaamisen ja väkivallan kokemuksia koulussa. Eroavaisuuden näkyivät siten, että 7.-luokkalaiset kokivat kiusaamista ja väkivaltaa selkeästi 8.- ja 9.-luokkalaisia enemmän. Tyttöjen ja poikien kiusaamisen ja väkivallan kokemuksissa ei ollut juurikaan eroa 7. luokkalaisten tyttöjen ja poikien välillä.

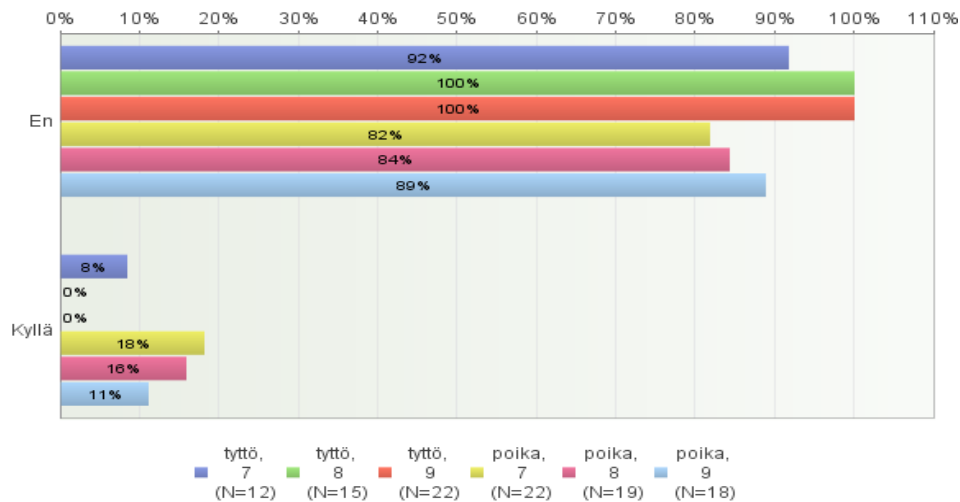
KUVIO 5. Kiusaamisen ja väkivallan kokemukset koulussa sukupuolen ja luokka-asteen mukaan

Koulussa kiusaamista ja väkivaltaa kokeneista vastaajista suurin osa koki kiusaamista ja väkivaltaa useita kertoja. Useita kertoja kiusaamista ja väkivaltaa kokeneiden tyttöjen ja poikien välillä ei ollut merkittävää eroa. Sen sijaan 7.-luokkalaiset nousivat esiin suurimpana ryhmänä useita kertoja kiusaamista ja väkivaltaa kokeneista (kuvio 6).

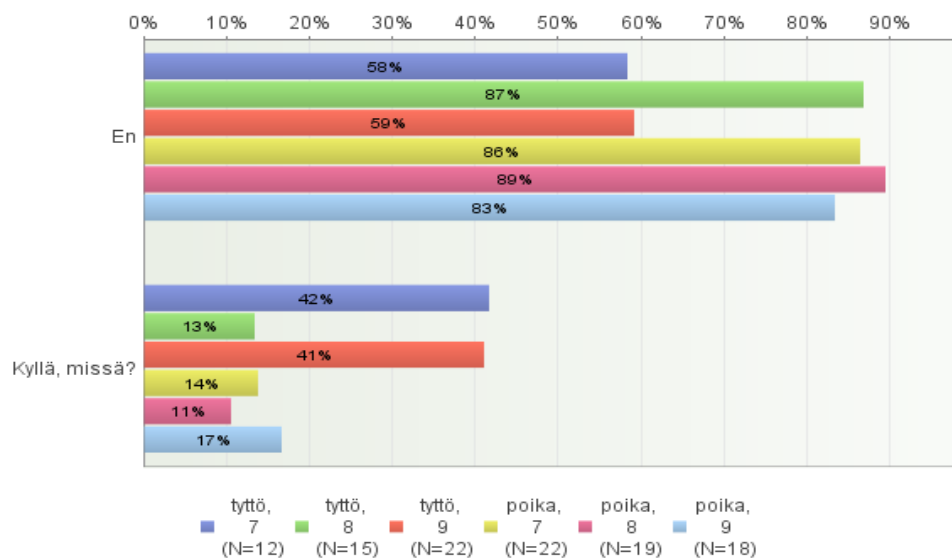
KUVIO 6. Koulussa tapahtuvan kiusaamisen ja väkivallan toistuvuus

Kiusaamista tai väkivaltaa harrastuksissa koettiin selkeästi vähemmän kuin koulussa (kuvio 7). Myös harrastuksissa kiusaamista ja väkivaltaa kokivat eniten 7.-luokkalaiset. Kaikista ikäryhmistä pojat kokevat harrastuksissa tyttöjä enemmän kiusaamista ja väkivaltaa.

KUVIO 7. Kiusaamisen ja väkivallan kokemukset harrastuksissa sukupuolen ja luokka-asteen mukaan

Myös muualla tapahtuva kiusaaminen ja väkivalta oli huomattavasti vähäisempää kuin koulussa (kuvio 8). Eniten kiusaamista ja väkivaltaa muualla kuin koulussa ja harrastuksissa kokivat 7.- ja 9.-luokkalaiset tytöt.

KUVIO 8. Kiusaamisen ja väkivallan kokemukset muualla kuin koulussa tai harrastuksissa sukupuolen ja luokka-asteen mukaan

6.5 Kiusaaminen ja väkivalta nuoren kokemana

Tässä kappaleessa kuvailemme yläkouluikäisten nuorten kiusaamisen ja väkivallan kokemuksia koulussa, harrastuksissa ja muualla. Olemme luokitelleet vastaukset kiusaamisen tai väkivallan muodon mukaan. Tässä luokkina käytimme fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kiusaamista ja väkivaltaa.

6.5.1 Fyysinen kiusaaminen ja väkivalta

Fyysiseen kiusaamiseen ja väkivaltaan olemme luokitelleet fyysistä koskemattomuutta loukkaavat teot, joita nousi aineistosta esiin, esimerkiksi tönimisen, sylkemisen, hakkaamisen, potkimisen, kamppaamisen ja lyömisen. Fyysinen kiusaaminen ja väkivalta olivat pojilla yleisempää kuin tytöillä. Fyysinen väkivalta on yleisempää poikien keskuudessa verrattuna tyttöihin. Pojista 17 kuvasi kokeneensa fyysistä kiusaamista tai väkivaltaa ja vastaavasti tytöistä seitsemän.

”Yks meijä luokan poika löi ja potki”

”Koulussa on potkittu, hakattu”

”Joku idiootti tulee aina ohimennen lyömään”

6.5.2 Psyykinen kiusaaminen ja väkivalta

Psyykkiseen kiusaamiseen ja väkivaltaan olemme luokitelleet henkistä hyvinvointia vahingoittavat kiusaamisen ja väkivallan muodot, esimerkiksi haukkumisen, ärsyttämisen, nimittelemisen, pilkkaamisen ja huutelemisen. Psyykkisen kiusaamisen ja väkivallan kokemisen ero ei ollut poikien ja tyttöjen välillä merkittävä. Pojista 19 kuvasi kokeneensa psyykkistä kiusaamista tai väkivaltaa ja vastaava luku tytöillä oli 20.

”Henkistä väkivaltaa nimittelyä, syrjintää sisarusten paremmuusjärjestelyä”

”Tiuskimista, nälvimistä, loukkaavia huomautuksia”

”Noo semmosta nimittelyä ja se on jäänyt mieleen tosi voimakkaasti ku
siinä oli iso joukko ihmisiä.”

6.5.3 Sosiaalinen kiusaaminen ja väkivalta

Sosiaaliseen kiusaamiseen ja väkivaltaan olemme luokitelleet ryhmässä tapahtuvat kiu
saamisen ja väkivallan muodot, kuten syrjimin, ulkopuolelle jättäminen, selän takana
puhuminen ja nauraminen, arvostelu, vähättely ja verkossa tapahtuva kiusaaminen. Sosi
aalinen kiusaaminen ja väkivalta vaikuttivat olevan tytöillä yleisempää kuin pojilla. Ty
töistä 14 kuvasi kokeneensa sosiaalista kiusaamista tai väkivaltaa ja pojista ainoastaan
kuusi.

”No jätetään ulkopuolelle, eikä haluta joukkueeseen”

”No kun yritän puhua tai ehdotan jotain niin mua ei huomioida. Yritän kul
kea jossakin porukassa vaikka mua ei huomioida. Puhuttu pahaa ja ilmeet
kertoo et mene pois”

”Syrjimin kun oli 7. luokalla olin todella paljon yksin minua ei otettu
huomioon ollenkaan. Ja seläntakana puhuminen sellaisista asioista minusta
jotka eivät olleet totta.”

Kyselytutkimukseen vastanneista ainoastaan kaksi ilmoitti kokeneensa kiusaamista tai
väkivaltaa verkossa tai puhelimitse.

”kun olin 7. luokalla, haukkumista ja kuvien levittelyä”

6.6 Kiusaamisen ja väkivallan muita vaikutuksia

Kyselytutkimuksessa kiusaamista tai väkivaltaa kokeneet nuoret toivat myös esille kiu
saamisen tai väkivallan vaikutuksen mielialaan.

”Minulla oli lievä masennus ja saan paniikkikohtauksia näiden asioiden takia.”

”Olin surullinen, pettynyt itseeni”

”Itken itseni uneen”

”Että kiusaaminen voi johtaa kaikkeen mahdolliseen. Minäkin nykyään käyn psykiatrilla viimesten kahen vuoden tapahtumien seuraumuksesta.”

Kyselytutkimuksessa kiusaamista tai väkivaltaa kokeneista vastaajista kolme ilmoitti kiusaamisen jollain tavalla vaikuttaneen koulun käymiseen.

”Se ei tuntunut mukavalta ei ollut kiva tulla kouluun kun tiesi ettei ole ystäviä.”

”Olen ollut jopa paripäivää pelkän ahdistuksen takia kotona tai lähtenyt kesken päivän koulusta ilman lupaakin”

”En jaksanut käydä koulua ja jäin luokalle. Se oli rankkaa”

Kyselytutkimuksessa nousi myös esille, että kiusaaminen tai väkivallan kohteeksi joutuminen johti viiltelykäyttäytymiseen.

”Olin hyvin surullinen ja viiltelin”

”Kävin kuraattorilla koska viiltelin.”

Useat vastaajat kokivat kiusaamisen tai väkivallan vaikuttaneen heidän sosiaalisiin suhteisiinsa.

”Että en kuulu joukkoon, ja että monet eivät välitä, vaikka minusta tuntuisi pahalle. Luulen, että osaksi olen ulkopuolinen siksi, etten polta tupakkaa tai juo alkoholia, niin kuin luokkamme kovikset tekevät.”

”Olin hiljaa ja lopetin harrastuksen haukkumisen jatkumisen takia.”

Useat vastaajat raportoivat kiusaamisen tai väkivallan vaikutuksista itsetuntoon.

”Se toi minulle pahanmielen ja rikkoi itseluottamukseni”

”Olin surullinen, pettynyt itseeni”

”Että oon huono”

”Ajattelin, että mitä olen tehnyt saadakseni tällaisen kohtelun.”

”Ongelmiahan tuosta on tullu, lähinnä itsetunto on huono ja en usko että kukaan haluaa olla mun kaveri. Ihmissuhteita on vaikea pitää yllä, katkaisen itse tahattomasti kaveruuden kun ajattelen että jään kumminki yksin.”

Osa vastaajista koki kiusaamisen tai väkivallan olevan normaalia toimintaa.

”Jaa iha perus settii”

”Turpaan ja karkuun, ihan normaalia”

”Normaalia pienen pojan elämää.”

6.7 Nuorten ajatuksia kiusaamisesta ilmiönä

Aineistostamme nousi selkeästi esille, että nuoret eivät hyväksy kiusaamista. Kuitenkin tutkimustuloksemme osoittavat, että kiusaamista esiintyy runsaasti.

”Kiusaamisen pitäisi loppua. En itsekään pidä siitä, että haukutaan. Kiusaaminen on tyhmää.”

”Kiusaamisen ja porukasta ulosjättämisen on loputtava, vaikka itsekin välillä kiusaan tai jätän pois porukasta.”

”Kiusaaminen on väärin ja yksinjättäminenkin on kiusausta.”

”Kaikki saa olla sellaisia kuin on, eikä ketään pitäis syrjiä sen takia.”

7 POHDINTA

7.1 Tutkimustulosten tarkastelu

Tutkimuksessa yli puolet vastaajista oli kokenut kiusaamista tai väkivaltaa koulussa. Tulos oli mielestämme yllättävän korkea, koska esimerkiksi Olweuksen laajassa kiusaamiskyselyssä kiusaamista oli kokenut noin 15 % vastaajista (Olweus 1992, 20). Jo ennen tutkimuksen tekemistä tiedossamme oli, että kiusaamisen ja väkivallan kokemuksia tulee esille paljon. Mielenkiintoista olisi saada tietää syitä kiusaamiseen ja väkivaltaan. Kiusaamiseen ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen voi vaikuttaa esimerkiksi alueelliset ja kulttuuriset erot. Lisäksi kiusaamiseen ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen saattaa vaikuttaa asenneilmapiiri ja suhtautuminen erilaisiin vähemmistöryhmiin. Emme määritelleet kyselyä tehdessämme, mitä kiusaamisella ja väkivallalla tarkoitetaan. Tutkimuksessa esille nousseet asiat ovat siis kokemuksellisia, emmekä voi tietää esimerkiksi yksinäisyyden tai muun seikan vaikutusta kokemukseen kiusaamisesta tai väkivallasta.

Ellosen (2008, 150) tekemässä kyselytutkimuksessa kävi ilmi, että 6.-luokkalaisten koki vähemmän väkivaltaa kuin yhdeksäsluokkalaisten. Tässä tutkimuksessa tuli ilmi, että 7.-luokkalaisten kokevat kiusaamista tai väkivaltaa enemmän kuin 8.- ja 9.-luokkalaisten. 6.- ja 7.-luokkalaisten kokemuksia ei voi verrata keskenään, koska 6.-luokkalaisten ovat koulun vanhimpia ja 7.-luokkalaisten koulun nuorimpia. Siirtymä alakoulusta yläkouluun selittää sitä, että 7.-luokkalaisten kokevat paljon kiusaamista ja väkivaltaa. Mielenkiintoista olisi tietää, onko yhteistyökoulullamme perinteenä esimerkiksi ”mopo-kasteet”, joissa systemaattisesti koulun vanhemmat oppilaat kiusaavat uusia tulokkaita.

Mannerheimin lastensuojeluliiton tekemässä kyselytutkimuksessa ja Ellosen tekemässä kyselytutkimuksessa tulokset olivat tämän tutkimuksen kanssa samansuuntaisia sen suhteen, että poikien keskuudessa fyysinen väkivalta on yleisempää kuin tyttöjen keskuudessa (Ellonen 2008, 175; Peura 2009, 22, 30).

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että psyykkinen kiusaaminen kuten haukkuminen ja nimitely ovat yhtä yleisiä tyttöjen ja poikien keskuudessa. Myös Mannerheimin lastensuojeluliiton tekemässä kyselytutkimuksessa tuli ilmi, että haukkuminen ja nimittely olivat tyttöjen ja poikien keskuudessa yhtä yleistä. (Ellonen 2008, 175; Peura 2009, 22) Lisäksi Salmivalli (1998, 37) on jo 1990-luvulla tekemässään tutkimuksessa todennut nimittelyn ja haukkumisen olevan yleisin kiusaamisen muoto sekä tyttöjen että poikien keskuudessa.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että tytöt kokevat poikia enemmän sosiaalista kiusaamista. Sama tuli esille Mannerheimin lastensuojeluliiton tekemästä kyselytutkimuksesta, jossa yläkouluikäisten tyttöjen keskuudessa oli enemmän esimerkiksi porukasta poissulkeamista, juoruilua ja valehtelua (Peura 2009, 22). Myös Olweuksen (1992, 24) 1980-luvulla Norjassa ja Ruotsissa tekemässään laajassa kiusaamistutkimuksessa tuli ilmi, että tyttöjen keskuudessa on enemmän sosiaalista kiusaamista.

Tyttöjen ja poikien sukupuoliset erot näkyvät kiusaamisen ja väkivallan ilmenemismuodoissa. Poikien tapa ratkoa asioita on usein esimerkiksi nyrkkitappelut, kun taas tytöt ratkovat asioita puhumalla.

Tässä tutkimuksessa vain kolme oli kokenut netin välityksellä tapahtuvaa kiusaamista. Tämä oli hiukan yllättävää, kun esimerkiksi Ellosen kyselytutkimuksessa tuli esille, että 20 % 9.-luokkalaisista ja Mannerheimin lastensuojeluliiton tekemässä kyselytutkimuksessa lähes joka kymmenes kaikista vastanneista on kokenut netissä tapahtuvaa kiusaamista. (Ellonen 2008, 213; Peura 2009, 20)

Mielenkiintoista tutkimustuloksissa oli se, että lähes kaikki vastaajat totesivat kiusaamisen ja väkivallan olevan väärin. Etenkin post-it-lapuille useat nuoret kirjoittivat siitä, että ketään ei saisi kiusata tai jättää ulkopuolelle ja erilaisuuteen pitäisi suhtautua suvaitsevaisesti. Samaan aikaan kuitenkin yli puolet vastaajista koki kiusaamista tai väkivaltaa. Saman ilmiön toteaa myös Salmivalli (2010, 25–26) kirjassaan Koulukiusaamiseen puuttuminen. Yksilötasolla iso osa oppilaista ajattelee, että kiusaaminen ja väkivalta on väärin. Tälle ikätasolle tyypillisesti tekojen seurauksia ei osata ajatella. Nuoret viettävät aikaa porukoissa ja vanha sananlasku ”joukossa tyhmyys tiivistyy” pätee mielestämme hyvin juuri tälle ikäryhmälle. Tietynlainen uhoaminen ja näyttämisenhalu ajavat käyttäytymään tavalla, jota itsekään ei hyväksy.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettiset kysymykset

Sekä määrällisen että laadullisen tutkimusmenetelmän käyttäminen lisäsi tutkimuksemme luotettavuutta. (Hirsjärvi 2009, 233) Kyselylomakkeeseen vastaaminen tapahtui anonyymisti, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Yksittäisestä lomakkeesta ei voi tunnistaa vastaajaa. Nuoren voi olla vaikeaa kertoa aikuiselle kiusaamisen tai väkivallan kokemuksista ja anonyymisti vastaaminen voi olla helpompaa. Toisaalta vastauksista ei voi päätellä niiden totuudenmukaisuutta, mutta tutkijoina emme voi sitä epäillä. Kyselyyn vastaaminen oli yhteistyökoulumme oppilaille täysin vapaaehtoista. Vapaaehtoisuuden toteutuminen jää kuitenkin hieman epäselväksi. Pohdimme olisiko yksittäisellä oppilaalla kuitenkaan ollut rohkeutta kieltäytyä vastaamasta kyselyyn. Esimerkiksi Ellonen on kirjoittanut teoksessa Lasten ja nuorten tutkimusetiikka, että koulu tutkimusympäristönä ei välttämättä anna mahdollisuutta vapaaehtoisuuteen, koska koulu on instituutiona sellainen, että se ohjaa oppilaiden toimintaa paljon. (Lagström 2010, 195.)

Ensimmäinen tutkimusaineisto kerättiin nuorisofoorumin yhteydessä, jolloin aiheeseen johdateltiin työpajassa. Olimme itse ohjeistamassa kyselylomakkeen täyttämässä ja vastaajille ohjeistettiin vastaaminen anonyymina sekä korostettiin kyselylomakkeiden luotamuksellista käsittelyä. Ulkopuolisina tutkijoina oppilaiden ei myöskään tarvinnut ajatella, että heidät voisi tunnistaa esimerkiksi käsialan perusteella.

Toinen aineisto kerättiin yhteistyökoulumme opettajien avulla. Opettajille annettiin kirjalliset ohjeet kyselytutkimuksen suorittamisesta. Ohjeissa pyydettiin keräämään vastaukset kirjekuoreen ja sulkemaan kuori oppilaiden nähdessä. Tällä ohjeistuksella haluttiin varmistaa, ettei vastaamiseen vaikuttaisi esimerkiksi se, että oma opettaja voisi tunnistaa vastaajan esimerkiksi käsialan perusteella. Mahdollista kuitenkin on, että ensimmäisen ja toisen aineiston välillä vastaamisessa on eroja johtuen siitä, kuka kyselyn on toteuttanut ja miten se on toteutettu.

Työskenneltäessä lapsiin kohdistuvan tutkimuksen parissa, täytyy miettiä miten lapsen tutkimuskohteena suhtaudutaan. Lasta koskevissa tutkimuksissa on viime aikoina pohdittu sitä, voiko lasta pitää samanlaisena tiedon subjektina kuin aikuista vai pitäisikö lapsen suhtautua kehittyvänä olentona. Se ei ole täysin ongelmatonta. Lapsen vastauksiin

saattavat vaikuttaa esimerkiksi se, että lapsi kokee tutkimustilanteen outona tai hämmentävänä sekä epäluottamus haastattelijaan. Vaikka lapselle on korostettu tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta, lapsi saattaa mieltää haastattelusta kieltäytymisen mahdollisena. Arkaluontoisista asioista kysyttäessä, lapsi ei ehkä halua tai uskalla vastata totuudenmukaisesti ja se vaikuttaa tutkimuksen totuudenmukaisuuteen. Myös tutkimuspaikan valinta saattaa vaikuttaa tutkimusprosessiin ja tutkimustuloksiin. Tätä ei voida mitätöidä, vaikka pyrkisi luomaan tutkimustilanteesta kuinka miellyttävän ja lasta kunnioittavan tahansa. (Strandell, 2010.)

Väkivaltaa koskeviin tutkimuksiin täytyy suhtautua erityisen varovaisesti. Ellonen ja Pösö kirjoittavat kirjassa Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka, että tutkimus itsessään ei saa olla uusi väkivallan lähde niille lapsille, jotka ovat jo joutuneet väkivallan uhreiksi. (Lagström 2010, 194.) Ellonen kysyi Lapsiuhritutkimuksen yhteydessä tutkimukseen osallistuneilta lapsilta, miltä tuntui vastata tutkimuksen kysymyksiin. Suurin osa lapsista koki vastaamisen positiiviseksi. Osa kiusaamista kokeneista koki vastaamisen jopa helpottavaksi. Joukossa oli kuitenkin myös lapsia, jotka kokivat vastaamisen ahdistavaksi. (Lagström 2010, 203.) Yksittäisten lasten ja nuorten arvioista ei voi kuitenkaan tehdä yksiselitteistä johtopäätöstä siitä, onko väkivalta-tutkimuksesta enemmän hyötyä vai haittaa. Tärkeämpää olisi pohtia, mitä yhteiskunnallisella tasolla seuraa siitä, että tutkimustulokset osoittavat lasten ja nuorten kokevan väkivaltaa. (Lagström 2010, 206.) Toisaalta väkivaltaa voi olla myös se, että lasten väkivallan kokemukset sivuutetaan ja lasten kokemuksista vaietaan. (Lagström 2010, 194)

7.3 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessi alkoi aiheen valinnalla. Keväällä 2013 saimme sähköpostiviestin, jossa opiskelijoille tarjottiin mahdollisuutta osallistua Sohvi-projektiin nuorisofoorumin merkeissä ja samalla saada mielenkiintoinen aihe opinnäytetyöhön. Aikaa toimintapäivän suunnittelulle oli vähän ja näin ollen myös aiheen valinta täytyi tehdä nopeasti. Ensimmäisen kyselylomakkeen jouduimme suunnittelemaan kiireessä ja ilman ohjauskeskusteluja. Tarkastutimme kyselylomakkeen Sohvi-projektin vetäjillä, jotka hyväksyivät lomakkeen. Aloittaessamme vastausten analysointia, totesimme kyselylomakkeessa olevan suuria puutteita, eikä analysoiminen tuntunut mielekkäältä. Kyselylomakkeesta ei voinut

erotella vastaajaryhmiä, eikä laadullisia vastauksia voinut yhdistää siihen, missä kiusaaminen tai väkivalta oli tapahtunut. Tämä vaihe tuntui opinnäytetyöprosessissa erityisen raskaalta. Tilanne tuntui epätoivoiselta, koska mielenkiintoa aineiston läpikäymiseen ei löytynyt ja toisaalta uuden kyselyn toteuttaminen vaatisi taas enemmän aikaa ja voimavaroja. Lopulta vaakakupissa painoi enemmän mielekkyyden säilyttäminen opinnäytetyön tekemisessä ja päädyimme tekemään uuden kyselyn samalle kohderyhmälle.

Uuden kyselylomakkeen suunnittelulle varasimme enemmän aikaa ja saimme siihen ohjausta opinnäytetyön ohjaajalta. Toisen aineiston läpikäyminen oli palkitsevampaa kuin ensimmäisen aineiston ja saimme uutta virtaa jatkaa työskentelyä. Uutta aineistoa analysoidessamme totesimme uuden kyselylomakkeen olevan melko hyvä, mutta joitakin muutoksia jälkiviisaina olisimme siihenkin voineet tehdä. Esimerkiksi kiusaamisen ja väkivallan kokemusten tapahtumisaikaa olisimme voineet määritellä tarkemmin.

Alun perin olimme kiinnostuneita juuri kotona tapahtuvasta kiusaamisesta ja väkivallasta, koska kotikiusaaminen oli noussut esille Petteri Revon tekemässä tutkimuksessa samassa yhteistyökoulussa (Repo 2013. Luonnos). Yhteistyökoulun toive oli saada tästä aiheesta lisää tietoa. Uutta lomaketta suunniteltaessa meitä ohjeistettiin siten, ettei kotiväkivallasta tulisi kysyä suoraan ilman vanhempien lupaa. Sen vuoksi uudessa lomakkeessa oli kysymys, jossa kysyttiin kiusaamisen ja väkivallan kokemuksia muualla kuin koulussa tai harrastuksissa ja ajattelimme, että tähän vastaajat voisivat itse määritellä kiusaamisen tai väkivallan tapahtumapaikaksi kodin. Kuitenkin vastaajista vain kaksi raportoi kiusaamisesta tai väkivallasta kotona. Arvoitukseksi jää, olisiko kotona tapahtuvaa kiusaamista tai väkivaltaa raportoitu enemmän, mikäli siitä olisi kysytty suoraan. Jälkeenpäin meille selvisi, että luvan kysyminen ei ole pakollista. Suomen laki ei edellytä luvan kysymistä tämän ikäisten lasten vanhemmilta muissa kuin lääketieteellisissä tutkimuksissa. (Ellonen 2008, 38; Lagström 2010,33) Olisimme siis voineet kysyä kotiväkivallasta tutkimusluvan puitteissa. Jälkeenpäin ajateltuna harmittaa, ettemme itse selvittelleet lupakäytäntöjä tarkemmin, koska samanlaisella kysymystenasettelulla olisi ollut helpompi vertailla ensimmäisen ja toisen aineiston välisiä eroja.

Opinnäytetyöprosessin aikana olemme pohtineet kiusaamis- ja väkivalta- käsitteiden rinnakkaista käyttöä. Kyselylomakkeessa kysyimme kiusaamisen ja väkivallan kokemuk-

sista. Kuitenkaan vastauksista ei voi erottaa, onko vastaaja kokenut kiusaamista vai väkivaltaa. Opinnäytetyössä käytämme näitä kahta käsitettä samanaikaisesti, koska käsitteet on hankala erottaa toisistaan. Yleisesti suomen kielessä käytetään käsitteitä koulukiusaaminen ja kotiväkivalta. Myös tietoperustassa käytetyssä kirjallisuudessa on tullut esille, että käsitteitä käytetään rinnakkain. Esimerkiksi Salmivalli (1998, 30) teoksessaan koulukiusaaminen ryhmäilmionä käyttää kiusaamisen ja väkivallan käsitteitä synonyymeinä. Kiusaaminen voi olla väkivaltaa ja väkivallan voi joku kokea kiusaamisena. Asiaa määrittää pitkälti ihmisen oma kokemus häneen kohdistuneista teoista.

Opinnäytetyöprosessissa haastavaa on ollut yhteisen ajan löytäminen niin tekijöiden kuin ohjaajienkin kanssa. Erityisesti tutkimusaineiston analysointiin koimme tarvitsevamme paljon ohjausta. Yhteisen ohjausajan järjestytyä saimme merkityksellisiä vinkkejä työhömmme.

Mielekkäintä opinnäytetyöprosessissa on ollut tietoperustan kirjoittaminen ja aineiston analysointi. Nämä vaiheet etenivät sujuvasti. Opinnäytetyöprosessissa mukavinta on ollut yhteinen tekeminen hyvän porukan kanssa. Alkuvaiheessa keskustelimme siitä, että kolme tekijää tuo kolme erilaista näkökulmaa asioihin ja myös kolme erilaista mielipidettä. Tiedostimme sen, että ristiriitojakin voi syntyä pitkässä ja työläässä projektissa, mutta koimme yhteistyömme ainoastaan positiivisena voimavarana, eikä ristiriitoja syntynyt.

7.4 Ammatillinen kasvu

Tietoperustan tekeminen on laajentanut tietoaamme tietoperustassa käsitellyistä aiheista. Koemme että teorian tiedon lisäksi myös tietoisuutemme aiheen yleisyydestä ja vakavuudesta on lisääntynyt. Tämä antaa mahdollisuuden huomata ja puuttua tilanteeseen, mikäli esimerkiksi tulevissa töissämme tulemme kohtaamaan lapsia, jotka kokevat kiusaamista ja väkivaltaa. Tutkimusprosessi on tullut tutuksi. Tiedonhakeminen ja luotettavien lähteiden etsiminen on myös kehittynyt prosessin aikana. Raporttia kirjoittaessamme olemme joutuneet pohtimaan kieliasua ja sen oikeellisuutta.

Erityisesti opimme kyselylomakkeen suunnittelun olevan tärkeä vaihe tutkimuksen onnistumisen kannalta. Prosessin aikana yhteistyötaidot ovat kehittyneet, kun yhteistyötä on

tehty niin keskenämme, kuin ohjaavien opettajien ja yhteistyökoulumme kanssa. Sohvi-projektin toimintapäivän suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin osallistuessamme opimme isomman projektin toteuttamisesta.

7.5 Jatkotutkimusaihe

Kuten jo aiemmin olemme todenneet, on kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyyn ja puuttamiseen käytetty paljon resursseja ja kouluilla on erilaisia toimintasuunnitelmia kiusaamisen kitkemiseksi. Kiusaamista on myös tutkittu paljon niin kansainvälisesti kuin valtakunnallisestikin ja kiusaamisen vastaisia toimintamalleja on kehitetty myös valtakunnan tasolla. Kuitenkin kiusaamista ja väkivaltaa koetaan jatkuvasti. Yksi jatkotutkimuksen aihe voisi olla se, että miksi kiusaaminen ja väkivalta jatkuvat kaikista toimista huolimatta.

7.6 Lopuksi

Norjalaisen Dan Olweuksen kehittämä Olweus-ohjelma on tehokas keino vähentää kiusaamista kouluissa. Se on käytössä ainakin Ruotsissa, Norjassa, Islannissa, Saksassa, USA:ssa ja Australiassa. Ruotsissa 70 koulua on mukana ohjelmassa. Niissä kouluissa, jotka ovat mukana ohjelmassa, on raportoitu, että kiusaaminen on vähentynyt 50–70 %:lla.

Ohjelman pääperiaatteisiin kuuluu, että koulun koko henkilökunta on sitoutunut toteuttamaan ohjelmaa. Oppilaat oppivat ohjelman kautta, että miksi kiusaaminen ei ole hyväksyttävää. Myös vanhemmat otetaan mukaan ohjelman toteuttamiseen. Heitä informoidaan ohjelmasta ja mahdollisista kiusaamistapauksista koulussa. Ohjelman periaatteena on aikuisten vastuullisuus koulussa siten, että kiusaaminen pyritään ehkäisemään ja että kiusaaminen lopetetaan heti, jos sitä esiintyy. Koko koulun henkilökunta opettajista kouluavustajiin ja vahtimestariin koulutetaan ohjelmaan. Näin kaikki koulun aikuiset ovat hyvin valmistuneita mahdollisiin kiusaamistilanteisiin. Ohjelmaan osallistuvassa koulussa on selkeät säännöt oppilaille ja ne koskevat kaikkia oppilaita esikoulusta aina yläluokkiin asti. Näin oppilaat tietävät, mitä tulee tehdä, jos he kohtaavat kiusaamista.

Salmivallin (2010, 74–102) teoksessa Koulukiusaamiseen puuttuminen käsitellään myös kiusaamisen tehokasta vähentämistä. Salmivalli käsittelee esimerkiksi Olweuksen interventio-ohjelmaa ja toteaa erityisesti kolmella muuttujalla olleen vaikutusta intervention hyötyyn suhteessa kiusaamisen vähentämiseen. Näitä muuttujia olivat luokassa laaditut kiusaamisen vastaiset säännöt, säännöllisten luokka-keskustelujen järjestäminen kiusaamisteemasta, sekä kiusaamisen käsittely roolileikkien ja eläytymisharjoitusten avulla. Salmivalli tuo esille myös keinoja, joita luokassa voisi käyttää kiusaamisen vähentämiseksi. Hän korostaa kiusaamisesta keskustelua, kiusaamisen vastaisia sääntöjä, pienryhmätyöskentelyä, eläytymis- ja rooliharjoituksia sekä valmiita ja itsetuotettua materiaalia kiusaamiseen liittyen.

Mielestämme Olweus-ohjelmaa voitaisiin hyvin toteuttaa myös Suomessa. Koska sillä on saatu hyviä tuloksia muissa pohjoismaissa, toimisi se varmasti myös Suomessa. Yhteistyökoulullemme haluamme välittää opinnäytetyömme jotta he voisivat hyödyntää tutkimustuloksia kiusaamisen ja väkivallan vähentämiseksi koulussaan. Kasvatusalan ammattilaisilla on varmasti tietoisuus kiusaamisen yleisyydestä, mutta mielestämme yhteistyökoulumme voisi pyrkiä lisäämään tietoisuutta kiusaamisen ja väkivallan kokemusten yleisyydestä ja sen vaikutuksista myös oppilaiden keskuudessa. Hyödyllisiä keinoja tietoisuuden lisäämiseen ja kiusaamisen vähentämiseen voisi löytyä esimerkiksi Olweuksen interventio-ohjelmasta.

LÄHTEET

Barnombudsmannen i Uppsala. BOiU. Hakupäivä 26.2.2014.

<http://www.boiu.se/item/73-mobbning-anhorig>

Ellonen, N., Kääriäinen, J., Salmi, V. & Sariola, H. 2008. Lasten ja nuorten väkivalta-
kokemukset. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy - Juvens Print.

Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Juva: Bookwell Oy.

Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.

Hamarus, P. 2006. Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiu-
saamisesta. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.

Helsingborgs stad. 2011. Hakupäivä 2.6.2014.

<http://www.helsingborg.se/olweus>

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käy-
täntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kustannus-
osakeyhtiö Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kustannus-
osakeyhtiö Tammi.

Holmberg-Kalenius, T. 2008. Elämää koulukiusaamisen jälkeen. Jyväskylä: Gummerus
Kirjapaino Oy.

Huhtala, P., Kuhanen, J., Pyykkö, E. 2003. Kotona turvassa. Vantaa: Dark Oy.

Hurtig, J. 2013. Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta. Vantaa: Han-
saprint Oy.

KiVa Koulu – KiVa. Turun Yliopisto. 2012. Hakupäivä 14.6. 2014.

<http://www.kivakoulu.fi>

Krug, E., Dahlberg, L., Mercy, J., Zwi, A. & Lozano, R. 2005. Väki­valta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. 2010. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Yliopistopaino.

Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Metsämuuronen, J. 2005. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Moilanen, I. ym. 2004. Lasten- ja nuorisopsykiatria. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nuorisotutkimuksen verkkokanava. Strandell, H. 2010. Hakupäivä 20.5.2014.

<http://www.kommentti.fi/kolumnit/lasten-tutkimuksen-etiikka-tiedon-tulkinnan-kanalta-samanlaista-vai-erilaista-verrattuna-a>

Nurmi, P. 2013. Lapsen ja nuoren viha. Juva: Bookwell Oy.

Olweus, D. 1992. Kiusaaminen koulussa. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.

Paavilainen, E. & Pösö, T. 2003. Lapset, perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Peura, J., Pelkonen, M., Kirves L. 2009. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Miksi kertoisin kun se ei auta? Raportti nuorten kiusaamiskyselystä. Helsinki: Tyyli­paino.

Purjo, T. 2008. Väkivaltaisesta nuoruudesta vastuulliseen aikuisuuteen. Nuorten erityiskasvatuksen mahdollisuudet ja keinot. Tampere: Juvenes Print.

Repo, P. Vaalan yläkoululaisten hyvinvointi. Opinnäytetyö. Oulun Seudun Ammattikorkeakoulu. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Terveiden edistämisen koulutusohjelma. Loppuraportin luonnos 17.10.13.

Sainio, M. 2014. KiVa-koulu-ohjelma suomalaisissa peruskouluissa: Miten ohjelmaa toteutetaan tai miksi sitä ei käytetä? Hakupäivä 14.6.2014.

<http://www.kivakoulu.fi/assets/files/KiVa-tutkimusraportti.pdf>

Salmivalli, C. 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Juva: WS Bookwell Oy.

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Juva: WS Bookwell Oy.

Salmivalli, C. 1998. Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Uni Helse. 2009. Hakupäivä 18.3.2014.

<http://www.helse.uni.no/default.aspx?site=29>

THL 2012. Sosiaaliportti. Hakupäivä 14.10.2013.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanankverkosto/uutinen/?groupId=32df3e48-fb09-42c2-afac-0d1070d02486&announcementId=4262f96d-bd46-4ebd-9c8d-34bc5927188e>.

Älä lyö lasta! Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuristusväkivallan vähentämisen toimitaohjelma. 2010. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

LIITE 1 Nuorisofoorumissa keväällä 2013 toteutunut kysely

Älä kirjoita nimeäsi. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti.

Kiitos vastauksestasi!

1. Oletko kokenut kiusaamista tai väkivaltaa

- Koulussa
- Kotona
- Vapaa-ajalla
- Harrastuksissa

2. Jos laitoit rastin johonkin edellä mainittuun kohtaan, niin millaista kokemasi kiusaaminen / väkivalta oli?

3. Mitä siitä ajattelit?

4. Haluatko kertoa vielä jotain muuta?

(voit jatkaa paperin toiselle puolelle)

LIITE 2. Keväällä 2014 toteutunut kysely

Älä kirjoita nimeäsi. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Kiitos vastauksestasi! Halutessasi voit jatkaa vastaustasi paperin toiselle puolelle.

1. Oletko

- tyttö
- poika

2. Luokka-aste: 7 8 9

3a. Oletko kokenut kiusaamista tai väkivaltaa koulussa?

- En
- Kyllä

3b. Jos vastasit kyllä, niin kuinka usein olet kokenut kiusaamista / väkivaltaa?

- yhden kerran
- useita kertoja
- kiusaaminen / väkivalta on ollut jatkuvaa

3c. Jos vastasit kyllä, niin millaista kokemasi kiusaaminen / väkivalta oli?

3d. Mitä siitä ajattelit?

Käännä

4a. Oletko kokenut kiusaamista tai väkivaltaa harrastuksissa?

- En
- Kyllä

4b. Jos vastasit kyllä, niin kuinka usein olet kokenut kiusaamista / väkivaltaa?

- yhden kerran
- useita kertoja
- kiusaaminen / väkivalta on ollut jatkuvaa

4c. Jos vastasit kyllä, niin millaista kokemasi kiusaaminen / väkivalta oli?

4d. Mitä siitä ajattelit?

5a. Oletko kokenut kiusaamista tai väkivaltaa muualla kuin koulussa tai harrastuksissa?

- En
- Kyllä, missä? _____

5b. Jos vastasit kyllä, niin kuinka usein olet kokenut kiusaamista / väkivaltaa?

- yhden kerran
- useita kertoja
- kiusaaminen / väkivalta on ollut jatkuvaa

5c. Jos vastasit kyllä, niin millaista kokemasi kiusaaminen / väkivalta oli?

5d. Mitä siitä ajattelit?